

దానబారతీ ప్రచురణలు :

బాటసారి

[గూఢార్థకావ్యము]

కృతికర్త

మహాకవి

శ్రీ ఆదిభట్ట నారాయణదాసు

: సంపాదకుడు :

అచార్య శ్రీ యస్వీ జోగారావు,

ఎం. ఏ., పిహెచ్. డి.

ఆంధ్ర విశ్వకళా పరిషత్తు, వాల్తేరు.

ప్రచురణ

కర్రా శ్యామలదేవి

అతివ కూర్పు

1000 ప్రతులు

నవంబరు 1979

సర్వస్వామ్య సంకలితము

ప్రొ ప్రిస్టానము :

కర్రా శ్యామలదేవి

C/o శ్రీ కర్రా ఈశ్వరరావు

శ్యామలానగర్

గుంటూరు-6

వెల : 4 రూ॥లు

ముద్రణ

వెర్కమ్ ప్రెస్, ప్రైవేట్ లిమిటెడ్, గుంటూరు-2.

రెప్పిన్ శ్రీ విజ్ఞాన మంజూష.

Prof. S. V. JOGA RAO, M. A., Ph. D.

HEAD OF THE DEPARTMENT OF TELUGU

Andhra University, Waltair

(Formerly Professor of Telugu

University of Leningrad U. S. S. R.)

Syndicate member, Andhra University.

సంపాదకీయము

దానభారతి

జీవితము నొక కాలక్షేపముగా గాక ఒక కఠోర వ్యాసంగముగా, ఒక కళాకేళిగా, ఒక మహాతపస్సుగా, ఒక మధురానుభవముగా గడపిన మహాభాగు డతడు. అతని పండిన గుండెనుండి బాహిరిల్లిన దొక బహుముఖీన సాహిత్యము. అందు శ్రవ్య దృశ్య కావ్యములు గలవు. హరికథలు గలవు, హరికథలుకలవు, శతకములు గలవు. వ్యాసములుగలవు. విమర్శలు గలవు. పద పద్య గద్యములు వేసిన వారికము లనేకము గలవు. బహు భాషా వైదుష్య ఫలిములు గలవు. కాని చిత్రము, అంతటి సారస్వత మహాస్రష్టకు, అంతటి కవితాంతర్దృష్టుకు హరికథా పితామహుడుగా మాత్రమే పేరు మిగిలినది. ఆదిశంకరు డంత మహాకవియయ్యు, వివేకానందు డంత విశ్వకవియయ్యు చివరికి ప్రవక్తలుగా మాత్రమే వారు ఇబ్బ ప్రతిష్ఠలెరి. ఒక అన్నమయ్య, ఒక క్షేత్రయ్య, ఒక త్యాగయ్య - కవితా సరస్వతీ కళాస్థానము లంటిన సరసాగ్రేసర చక్రవర్తులయ్యు వీను మిగిలిన వాగ్గేయకారులుగా మాత్రమే వాసికెక్కిరి. కవి చరిత్ర గ్రంథము లందు వారి పేరులు కానరావు. ఏల ? వారి వారి ప్రధాన కర్మ క్షేత్రములు వేరు వేరు. అట్లే యైనది ఆదిభట్ల వారి సంగతి. కవిత కాదు వారి ప్రధానకర్మ క్షేత్రము. హరికథ వారి జీవిత సర్వస్వము.

గ్రంథపరికల్పన సముద్దేశము

వారి 46 కృతులలో 14 హరికథలు (14 సంపుటములు - 21 కథలు). హరి దాసులు వల్లెవేసి కొనుటయే గాని వానికి సాహిత్య జగత్తున పఠన పాఠనములు లేవు. 13 అచ్చ తెలుగు కృతులు. ప్రాచీనములైన అచ్చ తెలుగు కృతులే తెలుగు వారి కచ్చివచ్చినవి కావు. ఒక యెనిమిది కృతులు కేవల సంస్కృత భాషా ఘటి తములు. అన్యుల గీర్వాణమునకును హర్షించు ఆంధ్రులు తమ సంస్కృతము నెందు

లకోగాని అంత సరకు పేయరు. మిగిలిన వానిలో సుమారేడు అనువాదములు. సంస్కృతము నుండి చేసిన తెనిగింపులను దాసుగారు అచ్చ తెలుగుననే వెలయుంతు రన్నది వారి శపథము. కాకున్న అదినుండి అనువాద సాహిత్యమున కలవాటు పడిన మనవారు కనీస మీ కృతుల నైన కాతరు చేయకుందురా ? ఆయా కారణములచే దాసుగారి సాహిత్యమునకు రావలసినంత పేరు ప్రతిష్ఠలు రాలేదు. కాని ఆ హరి కథలలో అపురూపమైన క్రమకవితాగానముకలదు. ఆ అచ్చతెలుగు కృతులలో వెనుకటి కృతులకంటెను వెక్కిరిసిన నియమ మున్నను అతిమాత్రమైన హృద్య మైన వైశద్య మున్నది. సర్వ పూర్వాంధ్ర ప్రౌఢ ప్రాబంధికుల గాఢపాక మగు సంస్కృతమునకు లేని చవి యున్నది. ఆ సంస్కృత కృతులలో కింకుర్వాణ గీర్వాణములైన ప్రయోగవిశేషములు గలవు. కాళిదాస కళాకౌశలము గలదు. కాదంబరీ స్వాదుత్వము గలదు, పండిత శుండాలముల చాఘా శిరః కంప సమర్థ సామగ్రి గలదు. ఆ అనువాదములు మూలము మాలిమిని డక్కగొన్న పయ్యు స్వతంత్ర కృతి ప్రతిపత్తిని గల్గినట్లు కౌశల పేశలములై యున్నవి.

కవిత్వపరమార్థము

ఇక కవితాసుకీలన మించుకః శ్రావ్యమైన శబ్దముద్వారా రమ్యమైన అర్థమును హృద్యమైన అనుభూతిగా పరిణమింప జేయునది కవిత్వమని నే నెరిగిన పర్వ నిర్వచనముల సారాంశము. శ్రావ్యమైన శబ్దము లనగా అనురూప శబ్దజాల పునః పునరావృత్తి యని కాదు. లేక కొందరనుకొనునట్లు ఉచ్ఛారణ సులభములై చర్మ శ్రవః పేయములైన వనియుగాదు. సందర్భ సుందరములై, తదర్థశక్తి సందీపకములై రుచితి స్ఫురణకరణ వటువులై వీనులున్న మది కించునట్టివి. రమ్యమైన అర్థ మనగా రాకేందు రేఖకాదు, రాజీవ రాజికాదు, రజనీ ప్రియసఖము రమణీ మణి ముఖము కాదు - కవి కనీనికాపునీత మైన, యొక నిఘ్రర కుష్మరోగి కృమికుల సంకుల కులాయము కాయము, ఒక ముష్టివాని ముదనష్టపు మొగము కూడ రసజ్జననమనోజ్ఞ ములే యగును. అలౌకిక లక్షణమైన రసానుభవ రహస్య మదే. హృదయమైన యను భూతి యనగా ఉషస్సుషమాసుభగమైన యొక శుభ సమయమున ఉపరితల మరు జారుణ కుండలిత శిలానుండలమై, శిఖరాంచలము సత్యోభ్యుదిత బాలభాను రోచి స్వీచీ సముజ్జ్వలిమై, హిమనిర్మల రోప క్రమ రమణీయమై కన్నట్టు కాంచనగంగాశైల స్థంగమును చూచినంత కలుగు సురుచిరానుభూతి కాదు. ఆ మహిమాలయమైన

హిమాలయ దృశ్యమున శశాంక శేఖరుని జటా విటంకము స్ఫురింపవలె. ప్రియ వల్లభయొక్క సల్లిలిత సంగీతము విన్నప్పుడు కాదు తమిషరి తదాయల్లక భరమున నున్నప్పుడు మనఃకర్త కుహరమున ఆ మధురస్మృతి మారెలుగిచ్చునప్పు డదీ యనుభూతి, వరుసపెట్టి జిలేదీల నొక యద్దసేరు ఆరగించినప్పుడు కాదు అపూవ వివజిలో అద్దముల ముందు అందమైన పల్లెరమునందు తీరుగా పేర్చబడిన పలు పేటల కెంపుల డవురుగళ్ళీల వలె నున్న వానిని నోరూర కన్నార గాంచినప్పు డదీ గుండియ గు త్తకొన్న యనుభూతి. ఆయా వ స్త్వింద్రియ సన్నికర్షము వలన అప్పటి కప్పు డేదో యొక లౌకికవాసనా వాసితమైన అనుభూతి ప్రతి పశువు, శిశువు, క్రిమి, కీటకము, గూడ పొందును. అనుభోక్త మానవుడే కానక్కర లేదు. సర్వ జ్ఞానేంద్రియములకును సాక్షిభూత మైనది మనస్సు. ఆ మనశ్శక్తి పండిన అద్భుత వంతుడు మానవుడు. జన్మతః ప్రాప్త సంస్కారముతో, స్వయం కృషి ప్రలబ్ధ పరిణతితో, ఆలోచనాశీలమైన మనస్సుతో, నైక భావ వ్యక్తికరణ శక్తివంతమైన వాక్కుతో, పశుప్రపంచము నుండి తన పార్థక్యమును సార్థకముగ నిరూపించుకొని ఏ విషయము నైన ఆత్మసాక్షికముగ అనుభవింప గలవాడు అవిష్కరింప గలవాడు మానవుడు. అందుచే అతడు పొందు అనుభూతి మందలో నొకడు పొందినట్లుండ గూడదు. మిందిలో నొకడు పొందినట్లుండవలె. కేవల దుఃఖిణీని పశువు. అభిరుచి జీవి మానవుడు.

దాసుగారి కవితాశయములు :

పూర్వోక్త నిర్వచన పరమార్థమునకు లక్ష్య భూతమైన కవితాపదార్థము కావలసినంత గలదు దాసుగారి కృతులలో. ముందు కవి యన్నను కవిత్వమన్నను ఆయనకున్న ఆశయము లెట్టివో పరిశీలించుము :

“కవి సౌజ్ఞాత్రయీ మూర్తిః కావ్య మేతచ్ఛరావరమ్
న కశ్చి ద్వస్తుతో భేదః కార్యకారణయో స్తయోః”

అని వాచ వక్కణ (చూ. కచ్చపి-పుట 49), కావ్యము లోక మంతటిని లోగొనగలదనియు, కవి వేదమూర్తియైన భగవంతుని వంటి వాడనియు, అనగా అత డొక మహాస్రష్టయనియు, కవికిని కావ్యమునకును గల యనుబంధ మవినాభావ మనియు, అనగా కావ్యమతని అంతరంగ సంతాన మనియు భావము. అంతటి ఆకాశములో లోకబాంధవు డనిపించుకొన్న వాడెట్లు ఏకైక వ్యక్తిగా

రాజేంద్రుడున్నాడో అట్లే లోకములో ప్రతిభావంతుడైన కవి యొక్కడే పరమ పరిష్కారముగా పరిగణింపబడుననియు, చతుర్విధ పురుషార్థములకును కావ్యమే ఏకైక సాధనముననియు సంగీతము పుష్పమైతే సాహిత్యము తత్పరాగమనియు, ఆ స్థితియే ఫలమనియు, కైవల్యమే తద్రసమనియు, దాసుగారి యభిప్రాయము (చూ. పుట 49). మరయొకచో ఆయన సత్కవి యొక్క అంతర్యము నిట్లు సంభావించిరి-అతడు సర్వసాధుడు. సర్వభూతమయుడు, పరవశ సుఖయోగుడు, చిత్ర సంకల్ప భోగుడు. దైవాధీన మనః ప్రవృత్తి గలవాడు గాక స్వతంత్ర రచనానిపుణుడు, దయాల్పి చిత్తుడు. సత్య నిపుడు, కళాచణుడు అని (చూ. పుట 79). కవి యున్నను, కావ్య మున్నను ఇంతటి సముదాత్త భావన చేసిన అంతర్వాణు లరుదు. సత్కవి లక్షణము లన్నియు ఆయన తనలోనికి తాను తొంగి చూసుకొని చేసిన నిర్దేశములే యిది అయిన నెరిగిన వారందరు గ్రహింపగలరు. సత్కవి తన కావ్య దర్పణమున సర్వపదార్థములను విశకలితముగా ప్రతిఫలింప జేయగలడు. అతని వలె లోక కల్యాణ కరణ మన్యుల కసాధ్యము. ఎంత ప్రతిభను ప్రదర్శించి శైలీ లాఠిత్యము జాలువార ఎంత రసవంతముగా చెప్పినను “తారాశశాంకము”వంటి కావ్య మనక్కావ్యమే యగుననియు వారి ఆశయము (చూ. పుట 50). ఆశయముకాదు ఆచరణము. తమ పలుకృతులలో వర్తనల రూపముగను, ఉపమాద్యలంకారముల రూపముగను, విషయగతముగా తగిన సందర్భములు వచ్చినపుడు సరేసరి, ఎన్ని తొక్కిక విషయాలను వాని ప్రాణస్నాయువులను బట్టి పరిశీలించిరో చెప్పలేను. తమ హరికథాదిక కృతులలో భక్తిసుధలను సూక్తి సుధలను నిక్షేపించుట కాదు. దేవసంతయు తిరిగి తిరిగి, ఊరూర, వాడవాడల, హరికథా కాలక్షేపములు సేయుచు, నడుచు నడుచు సందర్భములు కల్పించుకొని భగభద్రుక్తిని, దేశభక్తిని, సమాజ విమర్శను, భారతీయ భవ్యధర్మమును తన జన్మ కర్తవ్యముగ భావించి ప్రచారము చేసినారు దాసుగారు. 8-11-1933 న విశాఖపట్టణమున జరిగిన యొక మహాసభలో “శృంగార సర్వజ్ఞ” బిరుద ప్రదానమున కర్హులైన దాసుగారు తమ కృతులందు సలకక శృంగారమును సముచితముగ పోషించుటయేగాని తారాశశాంకకారుని వలె నెక్కిడను ఇంచుకంత మేర మీరిన వారు గారు.

సహజకవితాశాలి :

“సహజ కవితాశాల”నిపించి చెప్పుచు వారు - ఏ వేడబములు లేక కావ్య దోషముల నుజ్జగించి ఆనందోపదేశములు జనానీకమునకు కలుగునట్లు జగద్ధితముగ

కవిత చెప్పననిరి. “పింతవలెఁ బ్రాతఁ సంగతి నెల్లదించు” ననిరి (పట ౧౦). దాసుగా రెక్కువగా చెప్పినవి ప్రాతకథలే. కాని ఆ చెప్పుటలో ప్రతి ప్రత్న కథ యందు నొక నూత్న పరిష్కారమును జూపిరి. అసలు కవితలో నున్న సహస్యమే అది :

“దృష్ట పూర్వా అపిహ్యర్థాః కావ్యే రస పరిగ్రహాత్
సర్వే సవా ఇవా భాంతి । మధుమాస ఇవ ద్రుమాః

అవి ఆలంకారిక వచనము. సహజకవిత్వశాలి యనుటలో వారి యుద్దేశము Poet by temperament - అనగా “I am a poet inspite of myself” అని వక్కాణించిన ఔరను మహాకవి వంటి వాడని. అసలాయనయే ఆ సహజ కవిత్వ శాలి. ఏ విద్యా విషయమునకు గురువు లేనట్లే ఆయనకు కవితా గురువులును లేరు. ఆయన కళలకు భగవంతుడే గురువు, విజ్ఞతకు లోకమే గురువు, కవితకు హృదయమే గురువు. సహజ కవిత్వ మనగా నెట్లుండ వలెనో దాసుగా రెంత చక్కగా చెప్పిరో చూడుడు;

గీ॥ సాగి కమ్మెచ్చునన్ వచ్చు తీగ కరణి
సాలె పురుగు కడుపులోని నూలు వలెను
దబ్బునన్ దొర్లి పడు కొండదార మాడ్కి
సహజ కవిత బయల్పడి సన్నుతిగను. (పుట 49)

ఆ యుపమ లసుపమములు. సత్య ప్రత్యయ స్థాపనాచార్యకములు. ఎట పట్టి చూచి నను ఆయక కవిత్వ మలవోక చెప్పినట్లుండును. సహజత్వ ముట్టి పడుచుండును. వ్యాసపీఠముపజ్జ బాసికపట్టు వేసికొని గంటముతో కవితాకలకంఠికి గండక తైర వేయునట్లుండదు. స్నానశాలలో జలయంత్రపు తుంతుర్వని మేన త్రుళ్ళిన లాడి నంత బయల్పెడలు కూనరాగము వలెనుండును. బహుజన్మాంతర సాంద్ర సంస్కార బలమున ఆయన అలవోకగా చేసిన అధరస్పందము లందును మధురిమలు తొణికిస లాడుచుండును. ఆ పద్యము, లా పదము, లా కూర్పు, లా యూహలు ప్లాస్కునుండి కప్పులోపోసిన కాఫీ ద్రవనవోష్ణతవలె సద్యః స్వాద్యముగానుండును. సహజకవి - “బ్రతుకున సుంకం బెటుఁగక - స్వతంత్ర రాజ్యంబు సేయుప్రభువు వలె”.... పతివ్రతవలె సత్యవ్రతి వలె నిత్యసంతోషియని యెకచో వాక్రచ్చిరి

(పుట 50). అంత సహజకవిత్వశాలి కనుకనే ఆయన అంత సర్వతంత్ర స్వతంత్రుడాయెను.

“ఁందుకో పెద్దలు పడిక ప్లేర్పటిచిరి
యాట పాటలు గొల్వన కనువగునటు
తెల్లముగ నున్న నలిగిన తెన్ను మాని
త్రొక్కుఁడెడత్రోవ నా వంటి నిక్కుఁబోతు” (పుట 48)

అది పెద్దలు నడచిన జుజ్జు మార్గ మైనను తన కంత పడదని గడుసుగా సూచించిరి. “మురారే స్మరీయః పంథాః” అన్నట్టిది. అయితే మురారి గురుకుల క్లిష్టము. కవితా జీవాచువులైన కావ్య హేతువులలో ప్రతిభ గరియసి. అది కవితకు ప్రాణ సారము. ప్రతిభా సహకృతమైన సృష్టి నిత్య ప్రత్యగ్రము. ఎప్పటికప్పుడేదో యొక సవ్యసిన్మక్ష తత్స్వభావ జీవలక్షణము. అందుచే దాసుగారివలె ప్రతిభా సమగ్రుడైన కవి పూర్వకవి ప్రౌఢ మార్గములు తన కెంత నచ్చయున్నను తన జ్ఞంత తా నేర్పరుచుకొనును. జీవితమున మహాజన మార్గానుసరణ మవశ్య ముపాదేయమే గాని సాహిత్యమున ప్రతికవియు ఎవరి దారి వారు చూచుకొనుటయే మంచిది. ప్రతిభావంతులైన ప్రాచీన మహాకవు లందరు చేసినపని యదియే. లేకున్న కవిజగత్తున వారికొక వ్యక్తిత్వమే లేదు. విశిష్ట ప్రసక్తి యుండదు. దాసుగారి యాహ యదే.

ప్రాచీనకవి ప్రతిపత్తి :

అయితే తృణీకృత బ్రహ్మపురందరుడైన ఆయన దుర్విదగ్గులగు ప్రతి స్పర్థులకొక పెడసరపు కొర్రువలె గన్పింతురు గాని హద్దుమీరిన యహంకారము గాదు వారిది. ప్రాచీనుల మీదను పెద్దల మీదను గౌరవములేని గర్విష్టులుకారు. తన “జగజ్ఞోతి”కి తాను వ్రాసికొన్న పద్య పీఠికలో—

“కావ్య రచనకు వాల్మీకి కావలయును
తగును వ్యాసుఁ డొకండె శాస్త్రంబుఁ దెలుప
శక్తి లేమి నెఱిఁగియు లజ్జనొఱంగి
వేత్తవలె నటించెద విధి వశమున.”

అనియు ఈ ‘కచ్చపి’ 50 వ పుటలో—

“కాళిదాసుని రఘువంశ కావ్యముఁ గనుఁ
గొనియు, భవభూతి నాటకమును జదివియు
బాణు గద్యమరసియుఁ గవనము జెప్ప
వెఱవఁ డద్దిర నా వంటి వెఱ్ఱివాఁడు”

అనియు తన వినీతిని మనస్సాను వినిస్సుత మధురాభిరుచి స్రవంతిగ ప్రకటించు
కొనిరి. ఇంకను పలుకృతుల పలుతావుల వారి కవితాభిరుచులు కొన్ని ప్రకటితము
లైనవి. ప్రహ్లాద చరిత్ర పీఠికలో —

“పూర్వ కవు లందరున్ గడు పూజ్యు లందు
భాగవతు లయి గోస్తనీ పాకముగను
గృతు లోనచ్చ నధికుల సంస్కృతమున జయ
దేవుఁ దెనుఁగునఁ పోతనం దెలిసి యెంతు”

నని చెప్పుకొనిరి. మరికొన్ని తావులగూడ వీరిరువురను ప్రశంసించిరి. దాసుగారికి
వీరిపై నేదో ప్రత్యేకమైన మక్కువ యున్నదన్నమాట. దానికింకేమి కారణమై
యుండును ? ఆ యిరువురు నీయన వలెనే జీవనమునను, కవనమునను పరమ భాగ
వతులు, ద్రాక్షాపాక రిరంసువులు . అంతేగాక కడు పిన్నటనుండియు పోతన
భాగవత మీయనకు భావగతము. పంచవర్ష దేశీయమైన ప్రాయమున భాగవత
పఠన ప్రావీణ్యమునకు బహుమతి నందిరి. ఉపరి పోతనయు నీయనయు సహజ
పాండిత్యధురీణులు, అంత్యప్రాస ప్రవణులు, ప్రపీణులు. జయదేవుడు నీయనయు
మధుర సంగీత మధితాంతరంగులు. వెరసి మువ్వరును పరమభావుక పట్టభద్రులు,
ఈయన కించునట్టి మరియొక జగదేక మహాకవి గలడు. “షేక్స్పియరుని వంటి
కవి న భూతో న భవిష్యతి” అనియు, “తన కావ్య దర్పణంబున జగము నెల్లఁ
జూపిన మహానుభావుడు భారతీయులలో వ్యాసుఁడు, అంగ్లేయులలో షేక్స్పియరుని
నా యభి ప్రాయము” అనియు తన ‘నవరస తరంగిణి’ పీఠికలో థంకా బజాయించి
చెప్పిరి. కాళిదాసు కంటెను షేక్స్పియరు సెధిటనిగా సంభావించిరి. దానికి కారణము
షేక్స్పియరు కవి “జగచ్చుట్టు వగుటయేకాదు — “షేక్స్పియరుడు సహజ పండితుఁడు
స్వతంత్ర కల్పనా చతురుఁడు, పదుల కట్టపాటకు లొంగక యభేచ్ఛగాఁ గావ్యంబు

లొనర్చెను. మఱియుం దెక్కు శబ్దంబులను నిజేచ్ఛానుసారార్థంబుల వినియోగించెను. కాకిదాసుఁడు ప్రాచీన నిబంధనములకు లోబడి కృతు లొనర్చె.” (చూ. శ్రీ నారాయణదాస వ్యాసశీతము - పుట 163). ఈయన కచ్చివచ్చిన గుఱములే షేక్స్పియరులో నున్నవి. అందులకే ఈయన కంత నచ్చినాఁ డాయన.

సదనత్కావ్యవివేచనము :

ఆ షేక్స్పియర్కాకిదాసుల రసపోషణ విషయమై తాము రచించిన దృశ్యశ్రవణసంఘము 'సవరస తరంగిణి' పీఠికలో సదనత్కావ్యముల గురించి తెల్పుచు దాసుగారు - “మనసున కింపగు శబ్దార్థ సమూహము కావ్య మనఁదగినది. జనుల కే శబ్దార్థసమూహమువలన మనసున కుల్లాసము గలిగి సత్కర్మాచరణమున కి.తాహము కల్గునో యట్టిది సత్కావ్యము. జనులకు భయ శోక జుగుప్సా క్రోధ ములఁ బుట్టించి దుర్మార్గమునకుఁ బురికొల్పునది యసత్కావ్యము.” అనియు, అందులోనే కవిత్వ ముఖ్యలక్షణమును, ప్రయోజనమును విశదీకరించుచు, “రసము చెదనీయక యచుకపుట్టిగ చెప్పుట, సందర్భశుద్ధి గల పదప్రయోగము, స్వతంత్ర ముగ కథను గల్పించి యపూర్వ మగు నూహం దెల్పుట, అతుకుంచక పద్దెము లల్లుట. పండిత పామర రంజకముగ మృదుమధురోచిత శబ్దంబుల న్బొందు పులుసుటయు కవిత్వమున ముఖ్యాంశములు. సర్వసాధారణానుభవమును యథోచితం బుగఁ దెల్పి జనుల హృదయంబుల కెల్ల రస ముప్పతిల్లఁజేసి నీతి న్బోధించుటయే కవిరహండగు ప్రయోజనము” అని యుద్ఘాటించిరి. వేరొకచో - “భ్యాతిఘోర మంచి కావ్యమున్ విరచించి కవి తాను తరించి లోకమున్ దరింపించు” ననిరి. తమ ప్రహ్లాదచరిత్ర పీఠికలో - అంధప్రాయమైన పూర్వ ప్రబంధానుకరణమును గర్హించిరి. ప్రౌఢకల్పనల పేర అనుసృతమగుక్లిష్టభావనా మార్గమును నిరసించిరి. అప్రసిద్ధములు, అప్రయుక్తములు నగు పదముల ప్రయోగము నీనడించిరి. వైశద్య మనుపేర పేలవత్వము ప్రదర్శించుటను తెగడిరి. (చూ. కచ్చపి - పుట - 13). లోకపు మానిసులలో తలచినట్లు చెప్పువారును, చెప్పినట్లు చేయువారును మిక్కిలి యరుదు. ఆ యరుదైన వారిలో మిగుల నరుదైనవారు భావితాంతఃకరణ శిరోమణి దాసుగారు. ఆయన ప్రకటించిన కవితాశయము లెల్ల ఆయనకవిత కవశ్యము చెల్లును.

౧.౯ మధురాశయము :

తమ దైన మరియొక మధురాశయమునే భంగ్యంతరముగ సారంగధర కమున నిట్లు సూచించిరి.

సీ॥ చిటుతొలపై జిలజిలదాటు నెరియేరి
నీటిపై లకుముకి దాఁలు జూచి
నానాట నలవాటు బూని మెల్ల నఁ జేర
వచ్చు జింకల కూర్మి పాటు జూచి
మడుగులఁ జెఱలాడి బెడిదబ్బ తొట్టలఁ
బొలియించు నేనుగఁ పోయి జూచి
దువ్వి ముద్దుగొనుచు దొడ్డలయి తోడ
నాటాడు చెంచెత నీయి జూచి

వర్జనము సేయుచున్ భూరి వనములందుఁ
బలురకంబుల పిట్టల పలుకొలకును
స్వరము గట్టుచుఁ జెట్టుల పట్టలందు
పద్యములు వ్రాము భాగ్యంబు పట్టు వెచ్చుచు :

అనలు దాసుగారి నింత నిసర్గ మధుర ప్రకృతిని, ఐహాళ కళా సురభికాయుని జేసి నది వారి యభిజన మజ్ఞాద నావరించిన సువర్ణముఖీ సజీవ స్రోతస్వినీ పరమ రమణీయ పరిసర ప్రకృతి. ప్రకృతినవిత్రిలి రసప్రసాదగా భాదించిన ఆ మహాను భావు డా రరంగిణీ సముత్తుంగ తరంగముల గముల గలగలకలో వీరస్థ వానిర నికుంజ కిక్కిరి సొంకుల కింకిరాత సమరకళా హవాహళ కరిత లలిత కల కూడి తములలో విరిపించిన సంగీత సరస్వతి కచ్చపీఠుచులను, కనిపించిన కవితా సరస్వతీ దరహాసములను తన కళాభిరుచి వికాసమునకు సంచకరువుగా గ్రహించెను.

దానక వితాదర్శనము

కవిత్వ మహత్వము :

దాసుగారి నిర్మాణానంతరము 25-1-1945 తేది ఆంధ్రపత్రికలో శ్రీచెళ్ళపిళ్ళ వెంకటరామిగారు “గానమునందు వలెనే కవిత్వమందుగూడ శ్రీదాసుగారికి విశిష్ట స్థాన మియక తప్పదు” అని వక్కాణించి యుండిరి. ఆ వైశిష్ట్య మెట్టిదియో యథావకాశముగా పరిశీలించుము. ఏ కవికైనను అతని సాహితీసర్గమునకు ప్రధానములైన యుపాధులునాలుగు; ఊహశాలిత (Imagination), అనుశీలనము (Observation), విషయజ్ఞత (Information), అనుభవము (Experience). కవి సామాన్యుడైతే అతడే విషయము నే యుపాధి నాశ్రయించి ఆవిష్కరించుచున్నాడో తేలిపోవను. అదే మహాకవియైతే అతడు సర్వమును అనుభూతి సాక్షికముగనే ఆవిష్కరించినట్లుండును. అయితే మహాకవియును సామాన్యకవివలె సంఘోష జీవియే. ఇరువురి అనుభవ పరిణామమునకు నొక అవధియుండును. అతడెంత మహాకవియైనను తత్కావ్యగత సర్వవిషయములు నతని అనుభూతి పరిధిలోనివేయై యుండుట కవకాశములేదు. కాని యతడు ప్రతివిషయమును తన ప్రతిభాప్రకర్ష మున మనశ్శుభ్రముందు సాక్షాత్కరింపజేసికొని, అంతస్సన్నిధి చేసికొని తా సనుభవించినట్లుగనే ఆవిష్కరించును. అందులకే సామాన్య కవులవాట్లు చెబితెక్కవు, చుదికించివు. అందు పేరివత్సమే గాని మార్దవముండదు. కాలిన్యమే గాని మనస్సు జత్సముండదు. మహాకవుల వాట్లు సద్బోధాధ్యక్షములు, సహృదయ నైవేద్యములు, కక్తిమంతములు. అర్థగంభీరములు, చిరస్మరణీయములు. లోకమున శృంగారమును పోషించిన కవులెందరు లేరు ? అందులో నెందరు కాళిదాస భట్టదాస జయదేవామరుకుల చాయలకు రాగలరు ? అట్టి మహాకవులును కాక, వట్టి సామాన్యులునుగాక మధ్యస్థముగా మరియుక కోవ కవులుగలరు - విదగ్ధమాత్రులు. తరచు మన మెప్పులకు పాత్రులైన కవులలో ముక్కాలు మువ్వీసము వీరే. సామాన్యకవుల చేతిలో ఇత్తడి ఇత్తడియే, పుత్తడి పుత్తడియే; పిండలి పిండలియే పిప్పి పిప్పియే. అదే విదగ్ధుని చేతిలో నయితే నిరాకార కనకశలక నిపుణతమైనగిషీలు చెక్కుకొనును, నగల రూపము ధరించును. మహాకవి చేతిలో ఇత్తడి గూడ పుత్తడియగును. ఇదేభేదము. ఆకోవకు జెందిన మహాకవులలో కోటికి పడగెత్తిన వాడు నారాయణదాసు. ఏమందురా ?—

తరువోజు॥ తొల్లింటి వారు చదువుకొను తెల్ల
తోడివారలకుఁ బెంద్రోవ జూపుటకు,
మళ్ళి పుట్టెడు తెవుల్ మాన్పించు మంచె
మందిచ్చి నిచ్చయిం బ్రతికించు కొఱకు. (కచ్చపి-పుట 49)

భారతీయుడైన మహాకవియే అనగలడీ మాట.

“ధరణి జీకటపేళ దప్పు వెలుగున్ దర్శించు కందోయికి
నృతీ యే వస్తువులైనఁ దోచనటు నిన్ ఛానించు నవ్వాని క
ద్దిర యీలోకవికారముల్ మచి రవంతేనిం గననాపుగా
అరయంగాఁ దన జీవితంబున మహత్మా ! సూర్యనారాయణా :

(కచ్చపి - పుట 58)

అమరున్ బంగటనుంది దాని దగు వాయన్ పేలు పేయంగ శ
కృము రానట్టుల విజ్జగం బెడపరా పయ్యారె నిన్నుండి; చ
క్రమునం గోణము రీతి నారయఁగ నీత్తైలోక్య మేపారి నా
శము శ యందునఁ జెందుచుండు పరమేశా ! సూర్యనారాయణా !

(కచ్చపి - పుట 58)

ఆ ఊహలలో నున్నది మహత్వము, దాని నుచితోపమానముగ విన్యసించుటలో నున్నది కవిత్వము.

ఏవంశిధ కవితాదర్శన మనోజ్ఞుడైనది దానిగారి బాటసారి. ఇది బహువారములు విశ్వవిద్యాలయ పట్టపరీక్షలకు పఠనీయమై ఒకతరము క్రిందట విశేషప్రచారమునందుండిన కావ్యరాజము. అవిద్యావరణములో అవతరించిన మానవజీవితము ప్రజ్ఞానసిద్ధిపడసి సార్థకమగుట యిందలి పస్తుత తత్వము. ఇది యొక గూఢపస్తుమయ కావ్యము. (Allegorical Poem). సంస్కృతమున నెప్పుడో భట్టోద్భటుడు కుమారసంభవమును గూఢపస్తుమయ కావ్యముగా దీర్చినాడు. కృష్ణమిత్రుని ‘ప్రబోధ చంద్రోదయము’ వేదాంత దేశికుని ‘సంకల్పసూర్యోదయము’ నీతరగతికి చెందినవే. తెనుగున పింగళి సూరనగారి ‘కళాపూర్ణోదయము’, చల్లాసూరయగారి ‘వివేకవిజయము’,

పీఠేరంగంగారి 'తిర్యగ్విద్యన్యహాపభ', "మహారణ్యపురాధిపత్యము", ఇటీవల వెలసిన చేబ్రోలు (గుంటూరు జిల్లా) వాస్తవ్యులు శ్రీ శేషగిరిరాయల 'మహాకాలీనము', మున్నగునవి కూడ అట్టి సాంకేతికరచనతో సాగినరచనలే. బాటసారియందు ప్రబోధ సంద్రోహయాదులందు వలె పేదాంత పరమైన యొక మహార్థ వివేచన ముచిత్రర సముగా సాగినది. విషయము స్వభావతః గహనమయ్యు రచన ప్రసాద గుణ ప్రవణమైనందున భావుకున కది యెల్ల కరబడరమైనది. దీని రచనా కాలము గాన దాసుగారి వయసు పైలాపచ్చీను (1825 సం॥లు - క్రీ.శ. 1888) - పిన్న వయసునందే హృదయ పరిపాకము గల పెద్ద రచన చేసిరి.

ఇది స్వతంత్ర రచన. చిక్కని తెలుగు పలుకుబడిని చక్కని పచనము చేసిన రచన. తగిన మోతాదులో సంవర్భసుందరములు, స్వకపోలకల్పితములునైన మనోజ్ఞవర్ణనలకు తావల మైన రచన. బాహ్యమైన రచనయు, అంతరమైన భావన యు, ఆత్మతకము, నపేలవమునై సరళతయే సౌష్ఠవముగా నెగడిన బహిరంతర బంధుత్వము లుండి. దాసుగారు మదరాసు, మైసూరు, హౌరా, హైదరాబాదు మున్నగు మహానగరములందు హరికథాకాలక్షేపములు సేయుచు నడుమ నడుమ బాటసారి పద్యములనుబంటించుచు తత్రుక్యలైన అన్య భాషీయులకోస మలవోక వాని కాంగ్లాను వాదముసేయుచుండు వారు. అందుకొందరి కోరకమేరకు తదుపర పరిపూర్ణమైన ఆంగ్లానువాదమునే వెలియించిరి. వారి జీవిత కాలము నందే బాటసారి పలుతడవలు ముద్రితై సహృదయులచే బహుధా సంభాషింపబడినది, సమీక్షింపబడినది. ఆ సమీక్షలలో, నా సంపాదకత్వమున గుంటూరు రచయితల సహకార సంఘము గతవత్సరము వెలియించిన "శ్రీ ఆదిభట్ట నారాయణదాస సారస్వత నీరాజనము" అను బృహద్గ్రంథమున పొందుపరుపబడిన, డాక్టర్ అమరేంద్ర, శ్రీ క్రొవ్విడి రామం, శ్రీ చెఱుభట్ల జమదగ్ని శర్మగారల సమీక్షలని పరిమితియందు లఘువులయ్యు పరిణిత చంద్రలఘువులు గాన పానిం జూడదగును.

వాల్మీకి
1-8-1876 }

యస్వీ జోగారావు

AUTHOR'S PREFACE

THE story embodied in this book is an allegory of human life which begins in sheer ignorance and ends in perfect knowledge. In writing this small poetical work my main object had been to present to the Telugu reading public an attempt at something original as to plot, coupled with vividness of natural descriptions told in easy Telugu devoid of all the artificialities of the usual ornate style. This system, I venture to hope, would be acceptable to cultured readers whose tastes have been mellowed by the ever-advancing modern Literature of the West.

I beg to dedicate this humble book to the Hon'ble Rai Bahadur P. ANANDA CHARLU, Vidya Vinoda, B. L, C. I. E, F, M. U., one of the best friends of Telugu Literature, as a small token of my ever-lasting gratitude to him.

VIZIANAGARAM, }
1st June 1933 }

A. NARAYANDAS,
Principal,
Maharajah's Music College.

బాటసారికి గూఢాధికము

శాటసారి సూయాగభక సరక విముక్తుడగుచు బూర్వజన్మ
 వానినంతరిక్షమోడంగినయాత్ముడు, దారసుతులు విద్యావివేకములు,
 మహాపాపము, ఓడనబగిల్చిన కొండ పాపము, సూదికొండ
 ప్రకృతి, సరిసదీపక్కిణసీమలు జాగ్రతస్వప్నసుషుప్తులు, ఏడంతరపు
 లేడురంగు లిరువదెనిమిది గదులుగల మొంటికంబము వేడ సప్తధాతు
 వులు సప్తోచాయములు, అరిషడ్వర్గములు, పంచకోశములు, నాల్గు
 పురూషాధికములు, త్రిగుణవికారములు, ప్రవృత్తినివృత్తులు, బ్రహ్మ
 పదవి, కంబముపాధి, రాజదంపతులు జానవైరాగ్యములు, చెలికత్తె
 లష్టాంగములు, తొలిరాజధాని యైహికము, రెండవ రాజధాని
 యాముష్మికము, గంటకంబము కమలము, వ్రాత శాస్త్రము, నూత్న
 వధూవరులు భక్తిశ్రద్ధలు, వలపుజాబుపనిషత్తు, బాటసారికి స్వదార
 సుత పునస్సమావేశము కైవల్యప్రాప్తి, గుఱ్ఱము బుద్ధి, బాకు
 తుపాకి బల్లెమీఁదెలు సాధనచతుష్టయసంపత్తులు, పులిపండులు
 రాగద్వేషములు. జాగిలములు వ్రతములు, ఆసవము దీక్ష. దాది
 సంప్రదాయము, గడియారమాయువు. ఉంగరము ప్రత్యభిజ్ఞానము,
 వానదేవతా ప్రసాదము, మామ గురుడు, బావ సఖుడు, విభ్రా
 న్తుడై బద్ధుడగుచు బ్రబుద్ధుడై ముక్తుడగుచుంట యాత్ముని సహజ
 క్రీడలని బాటసారికథకంతకును వేదాంతపరముగావధకమిట్లు హ్యము.
 ఈ బాటసారికథ స్వకల్పితముగాని యింకొక భాషాకావ్యమున కను
 వాద మెంత మాత్ర మున్నాదిందుదత్సమ తత్భవము లచ్చ తెలుగు
 వివరింప నలవికాని పదార్థ ప్రకటనమునకు మాత్రమే యిండు
 మించుగాఁ గూచఁబడినవి. మొత్తముపై దత్సమతద్భవము లడ్డ
 దిడ్డముగాఁదఱుచు పద్యకావ్యముల నొనిపి తీయని తేటతెలుగునాటు
 పల్కులన్జుల్కపచువా రుభయ భాషల పర్వతీయవణ సాజ్క
 ర్యపరులు కవులింక మూచఁగాదగదు. ఈబాటసారిజ్ఞేసి యాడుచు
 బాడుచు నెలుఁగు వారలకు నే వినిపింప మొదలిడినపుడు నాయీడిరు
 వదినాలుగేండ్లు.

బాటసారి

ఉ॥ ఒక్కమహానుభావుడు మ - హోదధియానమాచేశి మావృన్దన!
 న్దక్కి తొలంగిపోవు నిజ - దారసుత్థానమునై నీకొనదీ!
 పక్కణసీమలన్నెదకి - వారలు సుస్థితినిబలగాంచే శైలి
 పెక్కిను బాటసారియయి - యిక్కడపేర యశోవిహారియై॥ 1

ఉ॥ ఎచ్చటనుంటి నేనిచటి - కెట్టులవచ్చితే గన్నలొంటియు!
 నిచ్చిన గానరాదిదియు - నిక్కమ రేమిది పెన్నమోత నా!
 కచ్చెదవై వినంబడు గ - టా తెలిసెన్నది దిట్టచేతుల బై!
 వచ్చిన నీటితాకువడి - బ్రాకుచు నెట్టన నొక్కచేరితికే॥ 2

ఆ॥ చిన్నికొడుకుతోడ - జెలియ రేమయ్యెనో!
 కొండతగిలి యోడ - కొట్టబడిన!
 తెన్నతోచకుండ - తెఱపిని దిటుమబ్బ
 గమ్మ రేయిమిగులు - గానరాదు॥ 3

ఆ॥ ఇట్లు బాటసారి - యెంతయు దిగులంది!
 కడువివేకశాలి - గానగొంత!
 తెప్పిటిల్లి ప్రేమ - ద్రెంచ లేక విరాళి!
 చెంది ముద్దరాలి - పొందుతలచి॥ 4

ఉ॥ పాపపు దైవ మెంతపొర - పాటొనరించెను నన్నిగిల్చెన!
 యో పికవాణి యోవికసి - తోత్పలలోచన నిన్న బాసి యె!
 ట్లోపుదు జాముక్రింద మన-ముంటిమి ముచ్చటలాడుకొంచు నా!
 హా శరిపూణ చంద్రవద - నా మనకింక ఋణంబు చెల్లెనా?॥

ఆ॥ అనుచు సొమ్ముసిల్లి - యతఁడెట్టకేలకు ।
 దిమ్మదీఱ డెండ - ముమ్మలింప॥
 అలసినట్టి యంగ - ములఁ గూచుకొని లేచి ।
 నిలిచి నాల్గుదెసలు - కలయఁజూచి ॥

6

క॥ కానీ దైవమ యిక్కడ ।
 కా నను దెచ్చితివి యెట్టు - తా నీమీఁదన్ ।
 పూని సయిరింతు నదుగోఁ ।
 బై నెగడుచు తూపుఁ - తెల్లవాటుచునుండెన్ ।

7

చ॥ అనుచతఁడంతఁగాంచెఁ జటు - లానిలసంచల దూర్మిమాలికా ।
 ఘనవికటధ్వని ప్రబల - కన్ధిసముత్స్వవమాన రమ్య నూ ।
 తన రవిబింబ మొక్కదెసఁ - దక్కినచక్కులఁ బిక్కటిల్లియు ।
 క్కున నడుమిన్నదన్న నొక-కొండనుదండనుగాంచి వెండియన్ ॥

గీ॥ తొడరి యక్కొండనడుమ నె - క్కడనొ తొల్పు ।
 కొనుచు వడిసైఁచలేక హో - రునఁబిలుంది ।
 కీడ్గిలనృదుకొండల - నీడ్చుకొనుచు ।
 నేవుమైఁద్రుల్లిపడు సెల - యేఱుఁగనియె ॥

9

గీ॥ కాంచి యతఁడట్టె క్రొత్తలో - కంబునందు ॥
 నున్న తీరున నచ్చెరు - వొంది వేఱు ।
 వంకఁ బోలేక యెద్దియు - న్బాలుపోక ।
 తెంపుతోఁ దుదకాయేటి - తెన్నవట్టె ॥

10

నీ॥ ఆయేటి కిరువంక - లం దేటవాలుగ -

మెట్లమచ్చినయట్లు - మీఱినెఱయఁ ।
 బడినమామిళ్ళు - పనసలు నిమ్మలు - •
 నేరేళ్ళు మఱివెంత - తీరుచెట్టు ।

లెడనెడ గెలలతో - నింపార వింగిన -
 కపురంపుబనలులు - ప్రియతావి ।
 వెదచల్లు గొజ్జంగి - పొదరిండ్లు సంపంద -
 జన్నిపూఁదేనియ - ల్పిలు - చోట్లు ।

కన్నులకు వింతపండువు - గాఁగ నలండ్లు ।
 చూచుచీశ్వరస్మృతికి - జొన్నపడుచు ।
 కొండ సగమెక్కి - నెమ్మది - గొనఁదలంబు ।
 కూరుచుండెను సంపంగి - గున్నక్రింద ॥

11

నెమరువేయుచు లేళ్ళు - పీడల నాగ లోఁ -
 బొడలలో నెమలులు - కుదురుకొనియె ॥
 లోఁతుమడుంగుల - పీఠతాడె నేనులు -
 పందులు బురదల - బాదుకొనియె ।
 కొమ్మలపైఁ జేరుకొనియె - గోతులు పుల్లు -
 లన్నియుఁదొట్టల - నణఁగజొచ్చె ।
 లోవలఁబడి పులు - లావులింతలుతీసె -
 నొండులలోఁ బాము - లూపులుచ్చె ।

అడవిసందడితగ్గె న - ల్కడలయందుఁ
 జెలఁగి పొగచిమ్ముకొంచు కా - చిచ్చుహెచ్చె ।
 రెండుజాముల వేసవి - మండిపడుచుఁ
 గొండబీటలు వాఱఁగ - నెండకాఁచె ॥

12

కొ॥ ఆయెండ తాఁకు వడియున్ ।
 హాయిగఁ జలిసీరుచల్లు - నాయేటిదరిన్ ।
 రేయివడుదాఁక నిద్దుర ।
 వోయి యతఁడు ఘోలుకొంచె - బొలుపుగనంతన్ ॥

13

గీ॥ కడలిసవ్వచుఁ బొంగి సందడు లొనఁచెఁ |
 గప్పురపు దివ్యవలెఁజంద్రు - డొప్పుమీఱె |
 గొండయంతయు మెండుగ - వెండివాఱఁ |
 బండువెన్నెల కన్నుల - పండువయ్యె ||

14

ఉ॥ అంత సతండు కన్నులకు - హాయిగవెన్నెల గాయఁగాంచి తా |
 సంతయు సంతసించి పర - మేశునిపైఁ దనభారముంచి ని |
 శ్చింతఁ జనంగనెంచి నటు - చెంగట న్బరికించి దారి యె |
 క్కింతయుఁదప్పిపోక సెల - యేటిదరిన్బడి యేఁగుచుండఁగన్ || 15

గీ॥ పులుఁగు మూల్గులు బెబ్బలి - బొబ్బరింత |
 లడవిసందంద నెమ్మది - కడలుగొల్ప |
 తడఁబడుచతండు నడిరేయి - దాఁక నడిచి !
 దారికడ్డుగ నొకకొండ - తగులఁజూచి ||

16

చ॥ ఇదియొక్క సూదికొండ తేఱవీయఁక యీసెలయేలు దీనిలో |
 పు దొలిచి వచ్చుచున్నయది - పోవఁగ నాకిటమీఁద దారియె |
 య్యదిచటఁబ్రొద్దుదూఱువఱ - కాఁగెద నంచొక చాపరాయి వె |
 న్దదియఁగమోపి మింటిఁబెన - గన్తోనుచు న్దలపోసె నిట్టులన్ || 17

గీ॥ వెల్లిబాఱిన జాబిల్లి - వేగుఁజుక్క |
 యను దివంబున వెలయుచు - నున్నయట్లు |
 చిన్నికొమరునితో ముద్దు - చెలియ తేలు |
 చుండెఁగాబోలు మున్నీట - నిండుదొఱఁగి ||

18

ఉ॥ ఎక్కడి నావయాత్ర లభి - యించె నహ మనపాల దిక్కులే |
 కక్కట నిన్ను బాసి చెలి - యా యిటులొంటిగనుంట వ్రాసెనే |
 మ్రుక్కడి దయ్య మింతపని - పుట్టునటంచు నెఱుంగనై తినే |
 చక్కని నిన్నువంటి సతి - జన్మశతంబులనైనఁ గల్గునే ||

19

క॥ అని బిట్టు సొమ్మసిలి నె।
 ట్టనఁదెల్పినొప్పింది యంత - ట నేగులు పూ।
 సినలాగు ప్రొద్దుపొడుమఁగఁ।
 గనుఁగవ నీరొత్తుకొంచుఁ గనుఁ - గొనిపెలుచన్॥

20

గీ॥ ఔర గారడిసూర్యుండ - యబ్బరంబు।
 కద బ్రతుకువలె నీకర కౌశలంబు;
 అల్పభౌమంబులన్జూపి - యధికదివ్య।
 ములను గన్పట్టనీయక - మోసపుచ్చు।

క॥ అనియిట్లు బ్రతుకుపై రోఁ।
 తను బట్టి యసూయపుట్టఁ దనకక్షుల ని।
 చ్చిన లోకబాంధవుం డన।
 క నిష్ఠురములాడి యతఁడు - గమనోన్ముఖుడై॥

22

క॥ పరికించి కొండయావల।
 కరిగెడు నొకలోయదారి - నారసి యందున్।
 జొరఁబడుచు నెట్టకేలకుఁ।
 జెరువొక్కటిగాంచి దాని - చెలువునొగడెన్॥

23

సీ॥ చుట్టున గట్టులు - పెట్టినయట్టులు -
 బలు కొండల నెవండు - నిలిపినాఁడు।
 నీటిమట్టముదాక - నాటిన లట్టుల -
 వృక్షపక్షులెవండు - పెంచినాఁడు।
 కనుచూపు దూతంబు - గాఁ జదరముగ నెం -
 తయు లోతుగ నెవండు - త్రవ్వినాఁడు।
 పలువన్నియల తామ - రలు కలువలు వర్ష -
 టూత నారెవ్వఁడు - పోసినాఁడు।

సృష్టివైచిత్ర్య మహాహ యూ - హింపఁ దరమ ।

యే మనుష్యులచేత కీ - యింపువచ్చు ।

నేను చూచిన పెలయేలు - దీనిలోనఁ ।

దొడరికాఁబోలు నిక్కొండఁ - దొలిచిపడియె ॥

24

క॥ ఇటులబ్బరపడి యెడఁ డా !

తటాకమున స్నానమాడి - తపసున్దని మా ।

ఱుటకై పొక్కుచు నంజలి ।

వుటమ్మతో నీరుపట్టి - పొగడన్జొచ్చెన్ ॥

25

గీ॥ అడలుగొలిపెడు చీకటి - కడలినుండి ।

కడపి మముఁగాచు తరణి! నీ - కిడెద్రమొక్కు ।

అహితములఁ గొట్టి గొప్పమే - ల్భాచరించి ।

యేలుచుండెడు విప్ర! నీ - కిదె జాహారు ॥

26

క॥ అనుచర్త్య మొనఁగి మొదలైతఁ !

దినఁదగు దుంపలొకొన్ని - పీసి నమలి తీ ।

యని నీరుత్రాగి బలుకా !

న్దనీడకు న్దగి యతఁడు - కూర్చున్నతటిన్ ॥

27

చ॥ గిరులదరంగ నొక్కమొగి - గీకరొదల్చెలరేగె నంతట ।

స్థరణి వడంకునట్టులఁ బ - దంబుల చప్పుడుతోఁచె బిమ్మటనొ ।

గరములఁబట్టి చెట్టులు పె - కల్పుచు వీనులవీచుకొంచు న ?

త్వరముగగొండలీనిన వి - ధంబున నేన్దులు చెర్చుచేరఁగన్ ॥ 28

గీ॥ తమ్ముమాలిన ధర్మంబు - తగదలంచుఁ ।

దలల నలరించు లెమ మొద - ల్మలను గావఁ ।

బూని చాచిన నీడల - ముదుఁచుకొనియె ।

బాదపంబులు నడిమింట - భానుఁడొప్పె ॥

29

క1 అబ్బకము వెఱపు బెనఁగొన!

గొబ్బన నతఁడొకమజ్జి - కొనకెక్కెను జె!

ద్వైబ్బక నేనుఁగొనదువులు!

గుబ్బన దింకెప్పితేర్పు - కొని చెలువారన్ ॥

30

ఉ॥ కొమ్ములఁజొచ్చియె - క్షుణ్ణకఁ - గ్రుమ్ముని గొన్ని జలమ్ము పీల్చివై!

జమ్మును కొన్ని తామరలు - కెన్దలువ లెవలించు గొన్ని తొం!

డమ్ముల నీటివిరాఁదిను క - లాలున మోదునుగొన్ని పట్టపం!

తమ్ములసేదఁగొన్ని మెయి - తాఁకులఁజొక్కునుగొన్ని యేనుఁగుల్.

గీ॥ కన్తియూధమ్ములిట్టుల - కవివీరీజం!

జెరువులోపల జెరలాడి - పరువులికఁచు!

మూరుకొను చెదురేగుచు - బోరు చునికి |

మూలలకుఁజేరె బడనుట - బ్రొద్దుజూరె ॥

32

ఆ॥ అంతవఱకు జెట్టు - నందుండె కన్పుల !

నాతఁడొక్కయున్న - తాలయంబు !

డెందమలరఁగాంచి - క్రిందికి దిగి మేటి !

పూవుఁదోటనుండి - పోవుచుండి ॥

33

సీ॥ వవై పుజూచిన - నా వై పునె కమ్మ -

తావులీనెడు వింత - పూవుఁబొదలు ॥

నేవంకఁగనుఁగొన్న - నావంకనే ఫలి -

యింఁచు నానావిధ - వృక్షపజ్జు !

తే దిక్కుఁబరికింప - నా దిక్కుననె సన్త -

తము నీరుచల్లు య - న్త్రములు మరియు ॥

నే తట్టుఁగాంచిన - నా తట్టననె తీర్చి -

కట్టినమఁగెమయ - కుట్టిమమ్ము !

లమ్మతానంకములు పెన - యన్గ నతండు !
 గనుచు గలయందు విహరించు - కరణిజనుచు !
 ఒంటిపాటునకై వగ - పొంది యంత!
 లోనఁ దన చెలిఁడలఁచి యి - ట్లు పలవించె॥

నీ॥ పించియంబుల విప్పి - పెండ్లియాటల రొప్పి -
 యాడు నట్టువప్పిట్ట - జోడుఁజూచి ।
 తనమిఱ్ఱారికిడంబు - తలిరుటాకువిడెంబు -
 వాడుకోయిలమిన్న - దాడిఁ జూచి॥
 పడఁతితోడుత నచ్చ - పండు గుజరు మచ్చ -
 టోడుచుఁ దినుచిల్క - ప్రోడఁజూచి ।
 కన్ను తేనెల మెక్కి - కొమ్మ కౌఁగిటఁజొక్కి -
 పాడులేఁ మమ్మెద - కోడఁజూచి ॥

అంత గంతుల హెచ్చి ర - వంత నొచ్చి ॥
 నేర్పరియనుచు మెచ్చి ని - ట్టూర్పుపుచ్చి ॥
 బయలు కౌఁగిల్గులకుఁ జొచ్చి - హూయలు విచ్చి ॥
 నచ్చి పొగులుచునుంటిఁ జా - న యిటువచ్చి

35

గీ॥ ఇన్నిసోదైముల న్జూచి - యేఁగుచుంటి ।
 మనసునకు నిచ్చతగులదు - మఱి యదేమొ ।
 కాని తలఁపున మెలఁగు - చక్కని వెలంది ॥
 బిడ్డలన్నాసి యుంట కీ - యడ్డులేమొ ॥

36

గీ॥ అనుచు వలవంతఁదూలుచు - నతఁడు రేయి ।
 వడినవేళకు నాదివ్య - భవనమునకు ।
 వచ్చి యాలోనికి న్జొచ్చి - యచ్చెరువుగ ।
 నచటి వింతలుగని యిటు - లబ్రహ్మయో॥

37

సీ॥ కమలాకృతియుఁ జుట్టు - కై వార మరకోసు -
 గలిగి యేడంతస్థ-ములఁ జెలంగి ।
 మొదటిదా నంకణమున - కేను కెండు నా-
 పయి దాని కాఱ్ఱేట్లు - వరుసతోడ ।
 నొక్కొక్కటియె తగ్గి - యండె గదులలెక్క -
 తనరు సంతరవు నం - తరువుక్రింద ।
 నొక్కొక్క బలుకంబ - మూతముగా నిలు -
 వున కొండువన్నియ - పొల్పుమీఱు ।

ధాన్యరాశులకుఁ దొలియం - తస్తు నీటి ।
 యంత్రముల కవ్వలిదియు మూఁ - డవది వంట ।
 కావలది యారగింపుల - కై దవయది ।
 సభకు నా పైది శయ్య కర్చనకుఁదుదది ॥

38

శా॥ ఔరా యేమి మహాద్భుతంచిది నిజం-గా? చిత్తవిభ్రాంతియా?
 యేనీ యెవ్వరు గానరారించట నూ-హింపన్గ భక్తింబు కా!
 దే రాజ్యంబుననుతిన్తో యెవరిదో-యూ సౌధరాజులు నా!
 నారత్నాంచితమై తనుంబుడిపి యా-నందంబుగావించెడిన్ ॥ 39

గీ॥ అన్నియంతస్తులందు న - నతుకు లేక ।
 వెలయు రతనాలు బలుకంబు - ములుగ దూల ।
 ములుగ గోడలుగాఁ దిన్ని - యలుగ బళిర ।
 యిట్టి వింతలు నుఱియెనెం - దేనిఁగలవె ॥

40

క॥ ఎచ్చోటనుండి చూచిన।
 సచ్చెరువుగ మేడయెల్ల - నగపడెడుఁగదా!
 యచ్చపురతనంబగుటం ।
 బెచ్చుగ నిద్రొట్లు మాఱు - మెఱియచునుండెన్ ॥

41

క॥ అవురా 'కిళ్ళిదోభో'గో ।

భవిష్యతి య సస్థ నిచట - స్పష్టంబయ్యెన్ ।

దివిజేశ్వరునకయిన నీ ।

భవనోన్నతిఁ బొందనెట్లు - ప్రాప్తంబానో॥

42

మ॥ నరులా? కా కనిమేషభావమిచట-న్దాస్పించుట నేల్పుతా ।

దురు నన్నెవ్వరు పల్కరించ రిది యె-దో మాయకాఁబోలుబా ।

పురె యిచ్చోబనులెల్లఁజేయుటకుఁగీ - లొబ్బమ్మల్లడంగెన్నోరిం ।

బొరిఁ గాలోచితరాగతాలములన-మ్మోదంబుకావించుచున్ ॥43

గీ॥ అనుచుఁ దుదిమిద్దెపెనుండి-యాతఁడు మగ ।

యాఁడుబొమ్మలవెంత - నరయుచుండ ।

గొంతలోపల గంట కం - గుమని మ్రోఁగె ।

వెంటనే మేడలో వింత - వెలుఁగుతోఁచె॥

44

గీ॥ చుట్ట చెలువలు గొలువఁగ సొంపుతోడఁ ।

జెలఁగు తనముద్దుకోమలి - చెట్టబట్టి ।

చుక్కలందున రోయిని - ప్రక్కనొప్పన్ ।

చందురునివలె నొకపాదు - సాహి తోఁచె॥

45

క॥ అద్దివ్వపురుషుఁడ త్తఱి ।

సుద్దిస్థలకంబులాడి - చోటాలుకొల్పన్ ।

ముద్దియచేతిన్గొని తండ్రి ।

మిద్దెకుఁజని వేల్పుబత్తి - మించి నుత్తించెన్ ॥

46

ఉ॥ “కారణకారణాఖిల జ-గత్స్వరిపాలక విశ్వరూప సం ।

సార విదూర ఘోరకలు - చక్షు దయాంబుధి సర్వోపనా ।

ధార యశోవిహారి విజయ-ధస్తచసీయ చరిత్రభక్తను ।

న్దారనమోస్తుతే”యనుచుఁ-దత్పరుడై యతఁడంతదిగ్గునన్ ॥47

గీ॥ పలుకులెవ్వియులేక మా - న్పడినవాని!
నార్తిమూర్తిభవించిన - యట్టులున్న ।
దిస్సమొలవాని మిక్కిలి - డస్సియున్న।
బాటసారిని గన్గొని - పలికెనిట్లు॥

48

మత్తకోకిల॥ బౌర యెవ్వడవీవు నివ్వెక-నంద కెంతయు మిదై నే!
తీకున న్జరగల్గినాడవు-విగ్గున న్మముఁ జూచి కి!
న్నీరునించెదవేల నిన్దన - నెమ్మిప్పుట్టెను మాకు నీ!
యూరుపేరు విసన్ద వేడుక-లూరుచున్నవి తెల్పుమా॥

49

క॥ అని దువ్వలువ నొసఁగిన।
న్గొని మొలపై బిగియఁజుట్టు - కొని లేచి యతం।
డనె నా యేలికతోఁ గ।
న్గొ నలందున వేడినీరు - గొబ్బనజాఱన్॥

50

మ॥ అనఘా! యేమని తెల్పువాడ నినుఁగ-న్నారన్దగన్దొన్నయం।
తనె దారాత్మజులున్న చోటు వెదుక-న్దాబోయె శోకింబు నె।
మ్మన మాశ న్దొననాగె నంగిములకు-న్దార్ద్రక్షమంబు న్దవ్వు।
య్యెను సుస్వప్నము సెక్కిమానటుల నెం-తే భస్మతిన్బొందితిన్॥

క॥ మున్నీటి నావ ముప్పవనఁ।
జిన్ని కొడుకుతోడ ముద్దు - చెలియ తొలంగ।
న్దన్నీటఁ గొండదడుపుచు।
నెన్నోయిక్కల్ల దాటి యే - నిటులుంటిన్॥

52

గీ॥ అనుచు నిట్టూర్పు నిగుడింప - నలేడు మిగుల।
జాలిపడి బాటసారి కె - న్నేలుపట్టి।
తండ్రి నీవలె నీవారు - తస్పిబ్రతికి।
రేమొ పైరించు మందు మే - లెనయవచ్చు॥

53

క॥ తెలివిన్దొని కడచినయది।

కలవలెదలపోసి హాయి - గనుమని నుఱపు।

న్దొలిపించు వింతవూడే।

నెలఁజొక్కజేసి యాత - నిన్దొడ్దొక్కనుచున్॥

54

గీ॥ కుడుచుమిద్దెయ కా దొర - గొబ్బుసేజని।

చేడెల్లొడి ముచ్చట - లాడుకొంచు।

అడటునెన్నెంచె పలుచవు - లారగించి।

యాటవాటల వెన్నెల - బైటనుండ॥

55

నీ॥ సన్నపుటెలుగితో - గిన్నెరజతచేసి -

జేడుపొగడబాట - బాడునొకతె॥

యదిగో జందురుడు నా - కందె చూడుడియని -

యేలికమోము ము - ద్దిడునొకరై

చెల్లచే వెన్నెల - చీరెగట్టితినవి -

తోడవులూడిచి నవ్వ - దొడగునోరై।

యీతలో నాకెవ్వ - రెనయని నున్నని -

రతిసంపు దిన్నపై - బ్రాకునోర్తు।

కోయిల వెక్కిరించుచు - స్థూయనొకతి।

యెద్దియో తలపోయచు - నేడ్చునొకతి।

యేమియల్లరియని కను - బ్రామునొకతి।

పోలియాడెడు నొక్కతె - చొక్కునొకతి॥

56

ఉ॥ చల్లనిరేయి తెమ్మెరలు - చక్కిలిగింతలువెట్ట వెన్నెల।

ల్పల్లంగనప్పు నెచ్చెలియ - చక్కనిమోము మగిండు నిండు జా।

బిల్లిగనెంచి నందియము - వీడంగముద్దిడి యందు నిక్కువం।

* బెల్ల నెట్లంగియు న్దమి నొ - కింత పరాకున పంట్టు ము చికిన్॥

గీ॥ ఒకడు లెఱుంగక వేడ్కల - నోలలాడు!
వారివలెదానుగూడఁ దా - రామరుపడుచు!
తలఁపులోనున్న చెలియ ద - వ్వులఁ జెలంగు!
పగిదిఁ బొరపాలుతోఁ దడఁ - బాటుచెంది॥

58

శా॥ ఏమే యెట్టులవచ్చినావు పసివాఁ - జెవోటనున్నాఁ డవా!
స్వామీ ప్రాణము మళ్ళిచేరినటుల - న్నచ్చెన్దా చెల్వ య
న్యామోదంబునఁ గాఁగిలించుటకు డా - య న్దెల్పి తో నానవం
బీ మోసంబొనరించెగాని చెలియే - దీ యన్న సిగ్గొందినన్॥ 59

క॥ కని యందఱొక్క మొగిఁ బ
క్కున నొండొరుఁగాంచి వచ్చు - కొనిరంతలు మిం
ట నణఁగసాగెనుక్కలు!
వెలువెంట న్దందమామ - వెలవెలఁ బాటెన్॥

60

నీ॥ ఒంటిపాటునఁ బొక్కి - యరువయి కెంపెక్కి -
విన్నుతూర్పునఁదూతె - వేగుఁజుక్క!
తెక్కలు జాడించి - ముక్కునుగోడించి -
కొక్కొక్కోక్కోయని - కూసెఁగోడి!
నీటితావులఁదాటి - తోటల గడితేటి ..
యోడలు చల్లనసేయు - చుండెగాలి!
యైదుజాములపద్దు - గాఁదోఁచునిఁకఁబొద్దు -
పొడమెడునని చాట - దొడఁగె గంట!

పట్టలెడఁబాసి పిట్టలు - బయటఁబాటె!
డలలు టిక్కించి మొక్కలు - చెలువుమీతె!
బలిమితోడుత నిద్దుర - బరువుజాతె!
దెబ్బన న్వేసవిన్రసేయి - తెల్లవాతె॥

61

గీ॥ అంతః సమంతిః బాలకీ - యందున దొర।
 చెల్లలు గొలువంగ నగరున - జేరఁబనిచి।
 యవినరకె పిల్వవచ్చిన - యడవి వాండ్ర।
 సగపఱచి బాటసారితో - సనియెనిట్లు॥

62

శా॥ కంఠేవేటకుఁ బిల్వవచ్చిరిపు డే-గనోబ్బలు వే రమ్ము వె।
 న్నెంబుగ్గఱమునెక్కు ము-చోన పటాన్జనూపి పేకిఁతుంగే।
 ల్దంబునబ్బులు నేర్చి మెనులువుల-నట్లంబుగావించి బ।
 ల్దంబు ల్లాగిలముగ్గడంగి యరుక్తే-నల్లాచి యే తెంచఁగన్॥

63

గీ॥ తానునొక్కవిత - తరబడిగుఱుంబు।
 పైఁదుఱంగలించి - బయలుదేఱి।
 గడియలోన నొక్క - కాటడవికిఁజేరి॥
 బాటసారితోడ - బలికెనిట్లు॥

64

మ॥ చెలికాడా యదె కొమ్మ పందిబురద-నిట్లాడి యీవైపు పే।
 రలుకన్దూపువలె న్గడంగెడు రవం-తైన నిగుల్పొంద న।
 వ్వలచే యీఁటియఁబట్టమంచుఁడనవా-ర్వంబున్వడిస్తూఁటి యాఁ
 దలపైదాఁటఁగజేసి వెంబడిఁబిలుం-దన్బలెమునుచ్చినన్॥

65

క॥ మెడత్రిప్ప లేక బల్లెము।
 తొడలోనిమురుకొను చదియ - దునియలు చేయన్।
 వడి నీఁతుఁగ్రుచ్చి దాని
 న్బడవై చె న్బాటసారి - ప్రభు వాననఁగన్॥

66

ఆ॥ అంతలోనొకం డ - హా పాదుసా కోలు।
 పులియదిగొఁ గనుగొఱ - పోతునొడఁ।
 గఱచి వాకలోన - బఱచుచున్నదియని
 విన్నవింప ఖేదు - వేడ్కమీఱ॥

67

మ॥ బళిరా తేచులు జాగిలంబు లుసీకొ - ల్పజ్జేసి పోనీకుడా!
 పులినంచు నెలికానితో మిగులఁ ద - న్నున్నొంది బాకుల్లుపా!
 కులు చేబట్టి బిరానఁబోయి యచట - నొంకేమియున్లేక క!
 న్నులనివ్వుల్గురియించు బెబ్బలియెద - న్దయన్దగుండేసివన్॥ 68

క॥ వ్రేటువడియుఁ బొగచాటుప!
 మీటినటుల బాటసారి - మెయిదాటన్జే!
 రీఁటె పులినోట నాటుచు॥
 మాటెనతఁడు తన్ను మేటి - మాటికిఁజెచ్చున్॥ 69

అ॥ ఇట్లు వేటనెఱపి - యేపారుబడలిక!
 లడపఁబానకంబు - లాని గుఱ్ఱ!
 ములను మార్చి యెక్కి - ప్రోలున కరుగుచు!
 బాటసారికిట్లు - పలికితేడఁ॥ 70

క॥ ఓయన్న యింతవాడవ!
 నీయొర్పున్లావు తెంపు - నేర్పున్గంటిన్!
 నీయడిగినదెల్ల నిడెద,
 హాయిగ నాయొద్దనుండు - మా యింకమీఁదన్॥ 71

క॥ ఎనిమిది యామడలు వెడలు!
 పును మఱియంత కిరురెట్లు - పొడవున నీ నే!
 న్నుని పట్టమెట్టులుండెన్॥
 కనుమా నలుకడలఁగడలి - గాచుచునుండన్॥ 72

గీ॥ దొడ్డకొలనుండె నిక్కొండ - తూర్పునందు!
 నదియు నీకంటఁబడవచ్చు - ననుకొనియెద!
 అందులోఁబుట్టి పట్నము - సంతఁజుట్టి!
 మించి యాపెద్ద యేఱు పం - డించుచుండు॥ 73

క॥ నిన్న చునచున్నమిద్దియ!
 యెన్నఁడికొండఁ దొలిచి - యెవరొనరిచిరో!
 యెన్నఁజ్జాలము మే ముడి!
 యెన్నెన్నోతరముఁబడి - నేలుచున్నె నన్॥ 74

గీ॥ ఇంకఁబల్లంబుచేరితి - మిటకు నాలు!
 గామడల మేర మనకోట యలరుచుండు!
 గడియలోఁగాల్పపైఁ బొగ - పడవమోద!
 నేగుదుము రమ్మ వడిగఁ - బ్రొద్దెక్కకుండ॥ 75

తి॥ అనుచుఁదన్నఁగూర్చి - తనపట్టముగుఱించి॥
 బాటసారికోడఁ - దేటపఱిచి!
 యతనివోడుకొనుచు - నాదొరయేగు నా!
 యేటికాల్పముఁ గుడి - యెడమలందు॥ 76

లయగ్రాహి॥ నింగికిఁజెలంగి తుద - లంగలిసి పందిరి వ -
 తెం గడగి నీడల నొ - సంగుబలుపోకల్
 సంగడినెసంగి నల - వంగముల కొమ్మలఁబె -
 నంగి కొనసాగు విడె - ముం గొలుపునాకుల్!
 రంగుమెయిఁ బండుగొల - లంగలిగి నిచ్చెనలఁ -
 వంగినయనంటుల బె - డంగయిన మోకల్!
 ముంగలఁ బొసంగఁజలు - వం గొనుచునంటు తెన -
 యంగఁ బరపా పలు తె - ఱంగులగుమాకుల్॥ 77

చ॥ చెలువుగఁ గాచు వేర్పనన - చెన్నఁగి కొబ్బరిబార్లు రేవుల!
 న్బొలువుగ మేటియుయ్యెలల - పోలికనూడలడించి మించు మ!
 ట్టులు దమయున్ని చెప్పఁగ మ-టుంగగువాడలు నూళ్లు పల్లెలు!
 న్వలసలు చావడుల్మఱియు - బచ్చనిపై రులతోఁబొలంబులున్॥

ఆ|| కనుచుఁబడవకాల్వ - కట్టలలోఁదూఁచి|
మబ్బలందు డాఁగి - మఱల మఱలఁ
దోఁచు ప్రొద్దుపగిదిఁ - దొడరఁగ నెవ్వారే!
బట్టువారికెల్లఁ - బసిఁడినిడుచు||

79

చ|| చనిచని మన్నెకాఁడు తన - సంగడికానినెఱుఁచి నెయ్యఁడా|
కనుమదె పెద్దయెఱుఁడవి - కైవడి నోడలు మిన్నముట్టుచుం|
డ నెటుల నైదుకోసుల వె - డల్పయి మొట్టమొదటిసే వాఱుచుం|
డెనొ యెటులన్నిరంగులు వ-డి స్మనేరాకట మ్రోఁచుచుండెనో||

ఆ|| అనుచుఁ జెప్పచుండు - సంతలోఁబెనుచోఁటి|
వలెఁ దమ పొగపడవ - పట్నము దరి|
గొనఁగ నాల్గుజోళ్ళ - గుఱ్ఱముల్పూన్చినె|
బండిమీద వారు - బయలుదేఱి||

81

సీ|| ఆమడచదరమై - యంతట నేటి నె -
రుబికించు పెన్నర - లొప్పమిఱుఁట|
బెద్దమేడలు కల్గి - విరివియై దిద్దిన -
యట్టు తిన్ననివాడ - లంఘనర|
మిన్న గప్పచుఁ బొగ - మేటినుబ్బలవలెఁ -
జెదరియంగళ్ళపైఁ - జెలఁగఁచుండె|
సందు వెట్టఁగనీక - యందఱున్బాజారు
కడపలరాకపో - కలను నలుప|

బిచ్చగాండ్రును వెలయాండ్రు - పేరునకయి
న న్నలుగక వెలయఁచుండు - నగరునందుఁ|
దనరువెంతలు పేర్వేరఁ - దన సకునకుఁ|
జూపు చా దొరయేగెడు - చొప్పనందు||

82

చ॥ తేరువునొకింతలేక చను - దెంచెడు మూఁకఁదొలంగఁబుచ్చు బ-
ల్తురికి వటార్లమాడ్పులు త - ఖక్కున వెండకుఁబొల్పు పన్నుల
న్నరఁగు తుపాకులూనిన సి - పాయనశమ్ముల జోళ్ళచప్పుడు
ల్పొరిఁబొరిబూరతా అవళు - లున్నినుచక్కటిఁబిక్కటిల్లఁగన్॥

సీ॥ తడఁబడి కొప్పలు - సడలఁగఁబయ్యెద -
లెడల మేడలపయి - కెక్కువారు
కనులారఁజూచి దీ - వన పాటపాడి దో -
సిళ్ళతోఁ బూవులు - చల్లువారు
పట్నమునందలి - పడఁతులకు న్దండ -
వలెఁ గోకిలిడునంచు - నలరువారు॥
తగవు నొక్కింతయు - న్దప్పనొల్లఁడు నిడ -
ముగ వేలుపితఁడని - మ్రొక్కువారు॥

నోము దొరసానిదేయని - నొడవువారు
సాగసుఁగాంచి వితాకునఁ - జొక్కువారు
నగుచుఁ వెలువలు గనుచుండ - సాతఁడంత
తోన మెల్లవఁ దనకోట - లోనికరిగె॥

84

క॥ ఆకోటకు నల్లట -
స్నాకారమగఁడయు న్ద - ర నసాధ్యములొ
ఆకోటలోని మేడలు
గైకొన్న సాగసులఁ బొగడ - గ నశక్యములొ॥

85

ఆ॥ అట్టి నగరిలోన - నరుసువలె వ్యాట
సారి కొల్వఁబడుచు - స్తంతసంబు
పడయఁజాలక దొర - కడకొక్కనాఁడేగి
కనుల నీరునంచు - చనియొనిట్లు॥

86

రు॥ అకటా కోగికి విందొనచ్చునటు లీ - వందించు భాగ్యంబు రి।
 త్తకదా చెల్వనుబాసి మేటివలవం - తన్మందు నీ సంగడి।
 నికి రాజో తను యార్త బాన్ధవుడనా - స్త్రీపాపు పోనాడి నే॥
 నిక మెదేగుమ నాలుబిడ్డల మతే - నే తీరునన్జాచెదన్॥ 87

సీ॥ తాను ముందుగలేచి - తానముగావించి -
 పొందమ్మివలె నాకు - మోముచూపు।
 విల్లు నీటుగఁజేసి - యెంతయు న్నొంజవు -
 లూరు వంటలు కడు - పార మేపు।
 నేఁబైకిఁజని మళ్ళి - యేతేర నా యడు -
 గులఁబట్టి నిమిరి బ - డలికఁబాపుఁ
 వామాట కెన్నఁడై - న న్జవదాటక -
 నానేర మెట్టిది - యైననోపు।

కలిమితేముల నిల్లొక్క - కరణి జరపు।
 నన్నిటికి నెక్కుడంచు - మర్యాద నెరపు।
 కరము బీదలపైఁగని - కరముపరపు।
 నట్టి యిల్లాలి బాసి నే - నెట్టులుందు।

88

క॥ అని జగచు బాటసారి। -
 స్థలి యెకిమిఁఘారడించి - కనికరమున ని।
 ట్లనె నన్న యింక సడల।
 న్బనిలేదొక మేఱుమాట - పలికెద నిదుగోన్॥

89

గీ॥ పట్నమునేరునపుడె నీ - వారికొత్తుకు।
 సరయబంపిన భంట్లెల్ల - దిరిగివచ్చి।
 చల్లగా నీపడఁతియ్యి - నిల్ల వాడు।
 బ్రతికినారంచు నిప్పుడే - పలికిరి చుమి॥

90

క॥ అని చెప్పిన విని సందియ
మును వేడ్కలకు నబ్బరతులు - ముప్పిరిగొనఁగా
మనసునఁ దడఁచి యెడ్డియ॥
ననఁజాలక కొంతఁ బలిచి - యతఁడిట్లునియెన్॥

91

శా॥ నన్ను చెప్పించిన తిండి! నామొడయఁడా! - నాపాలిమేల్వెల్పు వా!
దెన్నారా మొయ్యై ననఁ బ్రతికి తా-మున్నార? యెందున్నవా!
దెన్నఁడిచ్చటికి! దెంచెనకు బం - ట్లింకెట్టులనెప్పి నా!
దెన్నఁనాకొకినూ - లోన నెలవి మ్మా యంతయు న్నొక్కెదన్॥

గీ॥ అనుచుఁ దత్తుపడుచుండు - నతనితోడ!
నకుసీటులఁ బల్కె విను సంది - యంబువడకు!
మనమిటుకు రాకమున్నె నీ - మగువవచ్చి॥
యెట్టియోవ్రాసి చనివట్టు - లెటుకపడియె॥

93

క॥ అనిచెప్పి యమ్మగండా!
తనిఁదోడ్కొని యొడరేవు - దాపున నింపొం॥
దిన గంటకంబమునకు!
నని యందలి వ్రాతనిట్లు - చదువఁదొడంగెన్॥

94

చక్కెర॥ పెనుగాలి నోడమున్నీటఁ గొండ్పై - విడిచెడన్గ!
పెనుకొన్నయింకెదో నావయందట - న్బెనిచితెచ్చె!
ననుఁగట్టుకొన్న యాతండ్రికండె క - న్పడకయుండె॥
నినుగొల్తుఁ గంబమా వానిఁ గాంచిన - న్నెదకఁబంపు॥

95

గీ॥ మేటి యిటుచదువఁగ విని - చాటసారి!
తాను నొకనూలుమాటు ల - ద్దానిఁజదివి!
ఆమెగుట్టులు చెప్పఁడీ - యని యడిగివ॥
గొందఱచ్చట నిట్లు పే - రొకనఁదొడఁగిరి॥

96

చ॥ పిఱుఁదులమీఱి యుంగరవుఁ - బేర్లవలెన్దఱుచొంది జాణు మే॥
 న్నెఱసవరింపఁ బోకమెయి - నిండఁగమాసివ చీరగట్టి పె॥
 న్నెఱపునఁ జూచు లేడికిరఁ - నీ న్నలుతట్టులు గాంచుచూర్పుల॥
 న్నెఱపుచు బల్లిగుల్పడెను - నీయెల పాయపుటింతి కన్పడెన్॥97

గీ॥ తెలిమొగలి పువ్వులేతరే - కుల తళ తళ॥
 గలుగు చెక్కిళ్ళనుండి వా - ల్కనులనీరు॥
 నలుదను త్రియములవలె - బడుట నీడు॥
 చెలువ వలవంత కొకవింత - చెలువుదెచ్చె॥ 98

క॥ వినుమిటకు డాకడ న్బడు॥
 నెనిమిది యామడలమేర - నెసఁగినపట్టం॥
 బున కెచటి సరకులన్దొనఁ॥
 జనుదెంచిన యోడ నీడు - చాననెచ్చెన్॥ 99

గీ॥ వెలపొడుపునాఁడు నీముద్దు - చెలువయిచట॥
 దాదియొక్కతె చిఱుతనో - దార్పుచుండ॥
 వంటకంబులఁగొని యిది - వ్రాసెదీని॥
 గావుఁడనిమాకుఁ బెక్కురూ - కలిడి చనియె॥ 100

క॥ అని నమ్మకంబు పుట్టిం॥
 చినఁ గొండ తెఱఁగునఁబొంగి - చెలిమికునులఁ గ॥
 ట్టినమాడ్కిఁదోఁప నొకకొం॥
 తనిలిచి యాబాటసారి - తలపోసె నట్లుల్॥ 101

అ॥ కట్టుకొన్న చెలిమి - కట్టులఁదప్పితి॥
 నట్టుకొన్నవాడ - నెట్టులెతి॥
 కట్టరాని మనసు కట్టి - బ్రతికితిని॥
 నట్టు కొన్నవాడఁ - గనుకఁజెల్లె॥ 102

గీ॥ బోటి బ్రతికినదని నాకుఁ - దేటపడిదోఁ!
 గాని నాఁకున్కి నెఱుంగద - చ్ఛాన యకట!
 పిట్టవలె నాకు జెక్కలు - వెలయునేనిఁ!
 బడఁతిఁ గనకుందునే జెప్ప - చాటులోన॥ 103

చ॥ అని తలపోయుచున్నగఁచు - సాతని నేలిక బుడ్జగించి యి!
 ట్లనెఁ జెలికాఁడ నీదఁచెలి-యన్దసఁగొందువు పైఁచుగుంచు నాఁ!
 డనినది నిక్కచుయ్యెను గ-దా యిక్కఁ గుందకు నిన్నునంపుదా!
 పున నొకమేలు నీవలనఁ - బొందికగావలె కమ్ముచేప్పెదన్॥ 104

గీ॥ ఇట్టె లాయరు సాతని - నిట్టపజేచి!
 కోటలోనికిఁ దోడ్కొని - కొంతతడవు!
 వేడుకలఁబుచ్చి యవ్వాని - తోడ నొంటి!
 నరిగి యొకపూవుఁదోటతో - ననియె నిట్లు॥ 105

క॥ కనఁదగిన వింతశాస్త్రము!
 తనంత జతపడినయడ్డు - తత్వజ్ఞుఁడు పొం!
 గునటుల నినుగన్నదిమొద!
 లనఘా నీహీతుఁడు లోన - నలరున్జువిష్మా॥ 106

గీ॥ అదిగొవచ్చెడుఁ జూడునా - యన్నకొడుకు!
 చెలఁగి కోల్పులినాడించు - జెట్టిమిన్న!
 తండ్రికెక్కుడుగా నన్ను-దలఁచుచుండు!
 నెల్ల చదువులునేర్చు నీ - పిల్లవాఁడు॥ 107

సీ॥ మావంగడముపాడి - నేవినిపించెద -

నన్నదమ్ములు పెద్ద - పిన్నవరుసఁ!
 బరఁగియేల్పడిచేయ - వలయును మాయన్న -
 యేలి పట్టంబు నా - కిచ్చె నేను!

వీనికి నొసఁగెద - వీడు నాకొడుకుల -

కిచ్చుఁగావుగద యి - ట్లెనఁగవలయు!
నిరువదియైదేండ్ల - కేలికయై పెత్త -

సంబంతదనుక నొ - నర్చువగును

పిమ్మట న్మన మానాఁడు - విడిసియున్న!

కొండపైకేగి హాయిగా - నుండనొప్పు

పెద్దలేర్పాటుచేసిన - సిద్ధుపాట్లు!

తెలిపెదన్నిను మావేల్పు - కొలువుఁగూర్చి॥

108

మ॥ కలయందెత్తెడు మేనుతోఁచెడు జ - గత్తార్చ్యంబులున్జిత్త న!
ఇచ్చిత న్వాస్తవమందు చందమున నీ - శీర్ష్యపకుంచంబు న!
జులకు నిక్కముగాఁ గనన్బడెడుఁ బ్రా - జ్ఞాల్పార్థభావంబుని!
శ్చలమాట న్దమకన్న వేఱుగన కి - శత్యంబువ్రాపించుచున్॥

ఆ॥ కొచుముట్టుకొనరు - కలనైన మావారు!

మేలె కాని కీడు - జోలిపోరు!

కల్ల పెద్దతప్పుగాఁదె - గడన్బడుఁ!

పరువు నయము మాకు - బ్రతుకుకన్న॥

110

క॥ మా మతమన్ననిట్టని!

మామ యొకండుండె మేన - మామ యితనికిన్!

నీమగువయున్న పల్నం!

బేమరఁ బోకేలునాతఁ - డెక్కుడుదొరయై॥

111

క॥ ఆతఁడు జగడంబిప్పుడు!

మాతోడ నెట్టుకొనియె - మనసుల యెరుసఁ॥

మా తెరువులు రెండు నెడం!

బైతిన్నఁగఁ గలియ నడ్డు - లైనన్దప్పన్॥

112

- క॥ గుడియను పుచ్చడినాణముః।
పడంతి ము... - నేలుబడిపట్ల చొచ్చి।
మడి మొలలందు బిల్వ
స్వడు సేడు చ్చిప్పులచటి - వారలచేతన్॥ 113
- గీ॥ అన్న విను లేకలేక యా - యరుసునకొక।
కూతురొకవెను నామేన - గోడలదియు।
పేరునొకచోట కనుచిన్న - నాడు కలిసి।
యంబునొకొరుల దవిలి - యండిరిపుడు॥ 114
- క॥ అన్నిట సేకన్జోడు।
స్థన్నా కి చింతలకట - కట్టడిదయ్యం।
జెన్నందు జతగూర్చెనునో।
యన్నా యారాచరికమె - యడ్డయ్యెగదా॥ 115
- గీ॥ ఒంటిపాటున గ్రుమ్మరు - చుండు మదపు।
తేగ్గవలె నాకలి నిమర - లెఱుంగ డక్క।
టకట యాశీచుకొంటిగ - నరుగదలచి।
సైచకున్నాడు నాకేమి - తోచకుండె॥ 116
- గీ॥ బలము స్థిత సాహిత్య - వై భవంబు।
చక్కండనము స్వతస్త్రిరా - జ్యంబు లేత।
పాయమె రారు వాని ద - ప్ప మఱియెవని।
గట్టుకొన నొల్లనంచు నా - కన్నెనిలిచె॥ 117
- ఉ॥ ఇన్నియుగల్గినట్టి మొరు - డెందున నీతనికన్న లేమి నా।
కన్నియ తా నెఱింగినది - కావున దండకినట్లు చెప్పె నం।
త న్నలు దట్లరాజుల క - తండది వెల్లడి చేయబంచెనో।
యన్న యిక్కెదునాభ్యుగడు - వై కనిపించెడుజుమ్మపెండ్లికిన్॥

గీ॥ అకలు మాయన్న నితని నా - కప్పగించె!
 నేను నీకొప్పగించితె - నీకొలంబి!
 యెఱిగి యటుగాన మీర లిష్టలు గడంగి!
 తెరవలన్నాడి బిరబిర - స్థరతిరండంబి॥ 119

క॥ మీరే తెంచినతోడనె!
 నారాజ్యంబన్నకొడుకు - నకు నిచ్చెద నా!
 త్మారాములమై యడవి!
 నేరి మనము పిదప ముక్తి - జెందగ వలయున్॥ 120

ఆ॥ అనుచు బాటసారి - కా నేలఱే డన్న!
 కొడుకు నప్పగించి - గడుసుబంట్ల!
 దోడుచేసి యేటి - యోడ రేవువజరు!
 నంపకంబుపెట్టి - యరిగెనంత॥ 121

క॥ కట్టెడలి కదలి మేల్కొని!
 బెట్టిదముగ నావులించి - పెన్బొగలెగయన్!
 నట్టెటన్నడి పర్వలు!
 పెట్టె న్బేరొడ మిగుల - వేడుకవుబ్బన్॥ 122

గీ॥ అవును బాటసారి - యారాచపట్టితో!
 నోడచి త్తరువుల - తోడ వేడ్క!
 నంద లేని తనదు - డెందమునెలుపుచు!
 ననుఁగుందనము దనర్క - ననియె నిట్లు॥ 123

క॥ ఓడక పెంపుడు సింగఁపు!
 గోడెవలె న్నచ్చెనీవు - కొమరుఁడ వకటా!
 జోడయిన చేడియల విడ!
 నాడి యునికి మనకు నొకటి - యై కన్నుపైన్॥ 124

శా॥ అన్నా కన్నెతనంబునుండి తగులై - యా ముద్దరా లెంతయు!
 విన్నున్గొనునంచు వింటిఁ దనకు-న్నీ వేడ్క-దెల్పన్గ నీ!
 కెన్నఁడేయఁ యానవాలిడియె నీ - వీతీరు చేడ్పాటుతోఁ!
 జెన్నున్గొలుటలేల నా మిగుల రా-సింగంబు పెంపందుటన్॥ 125

గీ॥ మీఁదఁ గొండలొరగ - మేల్కనియు న్నిడు!
 రించునట్టి మనసు - రెచ్చ ముద్దు!
 గుమ్మయొప్పినట్టి - కమ్మజేకొని చవు!
 లూరఁజదివె బాట - సారికిట్లు॥ 126

క॥ వలపునైలుపఁగఁ జాలదు!
 కలమ్ము మనచిన్ననాటి - కలసిమెలఁగుటల్!
 తలపునకు వచ్చినయెడ!
 న్నిలుచు న్నా యసులుదాఁచ - నేర న్బావా॥ 127

గీ॥ వావిమేనఱికము - పసితనంబుననుండి!
 చనవుచేత యెంచు - కొనిన సొమ్ము!
 దవ్వలయ్యె నిండు - జవ్వనపున్గోర్కి!
 కఱవుదీర నెవుడు - కనెద నిన్ను॥ 128

గీ॥ మన తగులమున నీమేన - మామకూర్మి!
 పూను తెన్నుననేర్పు చు - క్కాని మలపి!
 గడియలోపల నెడఁబాటు - కడలిదాఁటి!
 రమ్ము నీకల్మి బల్మి బిం - కమ్ములలర॥ 129

క॥ పలుమఱుఁ దనపై నీచూ!
 పులు వాఱఁగ నీదుడెంద - మున్గొని నీ చే!
 తులనంటి ముందుగాఁ బెం
 డిలి నీ కీసవతి కమ్మ - వెఱపున్జమ్మా॥ 130

సీ॥ చిలుక బూచులకుల్కి - జిలిబిలిగాబుల్కి -
 సాఁ బాలుగాఁ విన్న - చల్లెబువ్వు!
 చిలు జగడములాని - బిటబిటబొత్తాని -
 తనివితీరక యాడు - దాగురింత!
 పట్టపంతములాడి - బాగుగాఁ గవఁగూడి -
 మెలపునఁ బాడిన - మేలుకొల్పు!
 అంటు జంటగఁగట్టి - దంటగా సేర్వెట్టి -
 నిలుపు సంపఁగిగున్న - తొలినమర్త!

ఆనవాళ్ళవి నన్నుఁగ - న్నారఁజూప!
 నేగు దెంచిన యీగాలి - ప్రోగుబొమ్మ!
 మనసు వచ్చినయల్లని - స్మరులుకొల్పు!
 బొగలుచున్నది నిక్కంపు - బొందియిచట॥

131

క॥ అని వగమీఱఁజదివి దా
 పునఁగల యచ్చెలువయంద - ము న్దన కన్దో!
 యినలఁదు కొంచూర్పుల నిడు!
 చు నతడు చెలివాలుఁనులఁ - జూచి యిటులనున్॥

132

గీ॥ మొదట వావులెఱింగిన - ముద్దుచూపుఁ!
 బీదపఁ గురులంచుదాపున - బెదరుచూపుఁ!
 దగిలి యెడఁబాయఁజాలని - దిగులుచూపుఁ!
 గనులదోబూచి చూపు నా - కన్నెచూపు॥

133

చ॥ అని దిగులఁదు నాతనికి - నంతటనూర్పుచు బాటసారి యి!
 ట్లనఁ జెలికాఁడ యచ్చెలువ-నంటకయే యిటు వేగుచుంటి వే!
 మనియోని నెల్లవేడువల - నందంగఁజేసిన గానిఁ బాసి పో!
 క్కు నను నలంబియైన నిఁకఁ-గుందకు చూడఁము రెయిమిఁచెడిక

నీ॥ ఆకసంబున నడు - గంటి చుక్కలు అవ -
 లట్లు చీకటినీట - నలరుచుండె॥
 గరగిన వెండి నీ - ర్పరపిన తీరున -
 నలలవాలుగ మీలు - తలుకుమీఱె॥
 మీఁదుక్రిందులఁబొల్లు - మింటినట్టనడుమ -
 గారడి యద్దమై - కడలితోఁచె॥
 దొప్పచేతులవలె - మాఁగాడు కరడము -
 ల్గొప్పచందువల జో - కొట్టుచుండె॥

చుక్కజాడలఁబొగయోడ - చొక్కుచుండె॥
 గాడు పెల్లెడలనోల - పాడుచుండె॥
 నిగిడి గడియారమిదిగో - బ - న్నెండువేసె॥
 నికఁ జెలిమికాడ మనము పం - డు కొనవలయు॥ 135

క॥ అని రాకొమరు న్నిదురకు॥
 జొనిసి తనకుఁ గన్న మూత - చొప్పడ కుల్లం॥
 బున నగపడు తన చెలియకు॥
 ననఁగఁదొడఁగె బాటసారి - యడలుచు నిటులన్॥ 136

మ॥ తరుణీకన్దవఁబోలి తెల్వియెడ ని-వ్రజ్జొక్కునష్టాంటిపా॥
 టరయనోబ్బవని నిన్ను నన్నెడపెనే-యక్కాశదయ్యంబు కా॥
 ని రవంతై నఁ దొలంగకుండునుగదా-నీరూపు నాలోన న॥
 ద్దిర నాకిద్దియెచాలుఁ జూచుకొనెద-నెల్లంబుగానెప్పడున్॥ 137

క॥ నిడువాలుకనులు తీయసి॥
 నుడువులు ముంగురులు చెదరు - సుదురు నేల్పు ॥
 తడిమేను సన్ననడుము పొ॥
 గడఁ దగు నీనడక కనులఁ - గట్టునుమ్మి॥ 138

సీ॥ అడుగులుగంద నె - న్నడుమువడక నీవు-
 తిరిగిచూడక నీళ్ళు - తెచ్చుహూయలు!
 చెక్కిళ్ళకిరుగడల్చువురు - చేతులఁజేర్చి-
 యొప్పుగా నీవు పా - య్యాదుతీరు!
 డాకేలు వెన్నుమీఁ - దన్నోపి నెమ్మేను-
 వంచుచు నీవు వ - డ్డించు చెల్లు!
 కొనగోళ్ళ నీనియ - ల్లునుముచు నుడువుల-
 మచ్చికతోడ నీ - విచ్చు సాగసు!

నన్నుఁగనినప్పుడెల్ల నీ-కున్న జోక!
 నేను జబ్బుగనున్నప్పు-నీ యలజడి!
 నాదు చుట్టములందు నీ-నమ్మకంబు!
 నెందనుకడలపోయుదు-నెట్టులోక్షు॥

139

క॥ ఇదియేమి సోదమోశద,
 ముదితా నిస్సలఁచి నేను - పొందుకలవరం!
 బెదకింపెతోచుచు ను!
 న్నది యిటఁతక్కినతలంపు - లన్నిటికన్నన్॥

140

ఉ॥ ఎన్నఁడు నిన్నుఁగన్దఁ జెవి - కింపుగ నీ నెరముద్దుమాట లిం
 కెన్నడు విన్దునక్క-ల చె - లీ యిపుడెక్కడనున్న దానవో!
 నాన్న యటంచు బిడ్డఁడను - నప్పుడు నీ యెద యెట్టులుండు నా
 న్నన్న తొలంగుచున్న యను-తానయెపోవఁగనీక నిల్పెడున్॥

గీ॥ అనుచు బెక్కు తెఱంగుల - నతఁడుపొగలి
 నెగడునిద్దురఁగడకంటి - నీటఁదుడిచి!
 అనుఁగుఁ జెలికానిఁ దెలవాటి - సంతదెల్పి!
 ముచ్చటించెనిటుల వగ - వున్నుగించి

142

శా|| అన్నా హాయిగఁగూర్కు-వట్టినదియే-చూ జూడుమా యోడకు
 నున్నప్పు యలువిచ్చి చుత్తుకొనకెం-తోలోతుగాఁదోచు నె!
 న్నెన్నోకోను. వేర నద్దర యిదే-మికొండలునెట్టులు
 నిన్ను న్నన్న నివెల్లి వెన్నెనుకకు-చేపర్వులనెట్టెడున్ 143

చ|| అదె కునమేగుపట్టు మెటు-లబ్బరమై పొడగట్టుచుండె బ!
 చ్చినమొనరించు గుట్టునుటు-నిల్చినయోడపయి నిడంబు లొ!
 ప్పినమాగ నన్నలనెల్లుప-వేగిరపాటున మిట్టుపల్లము!
 ల్గదియుచుఁజూడు తెప్పల-లంబడి యిచ్చటి కేగుదెంచెడిన్ 144

గీ|| అన్న వారలిగువురు వా-కొన్న మిగుల
 నాస యన్నిథులూర సం - తోస మలర!
 ఓడ డిగి పడవఁజొచ్చి - యొక్కగడియ!
 కొడ్డునకుఁజేరి హాయిగ - నున్నయంత|| 145

ఆ|| వారు తమకు నెదురు - నచ్చిన యారాచ!
 కన్నెచెలుఁగాంచి - కలతెఱంగు!
 వినఁగ వేడ్కపడఁగ - వివరించిరవ్వారు!
 కేలుదోయి నొసటఁ - గీలుకొలిపి|| 146

క|| మమ్మేలు రాచకన్నయ!
 మిమ్ము న్దసపూవుఁదోట - మేడఁగలయఁగా!
 నిమ్మొనరిచి తత్తరమున!
 రమ్మని యిదె కెంపుటుంగ - రము గుఱుతిచ్చెన్ || 147

క|| అని చెలులిచ్చిన యుంగర!
 మును గన్గవ నద్దు కొనుచు - ముద్దిడుకొన్న!
 క్కునఁ గదియించుచుఁ దన చిటి!
 కెన వ్రేలనమచి దాని - కింబలికె నతఁడున్ || 148

ఆ॥ నీపసిండిచెలియ - నెమ్మేని జిగిదెల్పు!
 నీదుకెంపుమోఱి - నిగ్గుదెలుపుఁ!
 గాని చెలువమనసు - గనిపెట్టి చెప్పక!
 యుంటివేమె ముద్దు - టుంగరంబ॥

149

క॥ చెలియేమి చేయుచున్నది!
 పలుమఱు నిడుపాలుకనులఁ - బరవుచు నీతోఁ!
 బలికిన పలుకులు కలవా!
 తెలుపుమనఁగఁ జెంతనున్న - తెలువ లలరుచున్॥

150

చ॥ తెలిపిరి తేడ నీవు చను - దెంచుటకు న్వలనెంచిచూప మా!
 వెలదుక పెంపకంబు పసి - పిల్లని ముంగలఁగాయపండుల!
 న్నిలుపుచు నీదు రాక విని - నివ్వెరతో నొకకొంతనమ్మక॥
 వ్వల నగపర్చువేడ్క కను - పండుగచేసెను మా కదెంతయున్॥

చ॥ కలకలనవ్వువేలుపుల - కై కయిమోడ్చుచుఁ బైటదిద్దుకొని,
 చలసట చూపుముంగురుల - నద్దములో సవరించు దిట్టచూ!
 డుక్కలఁబచరించు మమ్ముగనుఁ - గొంటకు సిగ్గలరించు నెత్తల॥
 న్బలుమఱు నూఁచు మాచెలువ-పట్టఁగఁజాలని వేడ్కమీఱుటన్॥

క॥ అని చెలులు సెప్పి తోడ్పొనఁ!
 దనివిన్నొని రాచపట్టి - తనకైయేర్ప!
 ర్చిన క్రొంబూఁదోట విడిది!
 కనుఁగుంజెలికానితోడ - నరిగె బితానన్॥

153

ఆ॥ అవుడు బాటసారి - యారాచపట్టికి!
 జరుగువేడ్కఁజూచి - సంతసించి!
 యను మఱి తన చెలియ - యున్న చొప్పెటు గాంతు!
 ననుచు నెమ్మది నను - కొనియెనిట్లు॥

154

నీ॥ కొన్నాళ్ళు లడియాసఁ - గొనుచుండు డెందము -
 చెప్పచేతలకెల్ల - నొప్పియొప్పి!
 తలఁచని యిమ్ములు తమయంతఃజేకూరు -
 నప్పడు రానీక - రొప్పిరొప్పి!
 కొన్నాళ్ళు పొట్టక - కూర్చొక్కె యందందఁ
 దెన్నుమాలిన బొందిఁ - ద్రిప్పితిప్పి!
 యర్మిలి గనకుఁడో యయ్యలారాయని -
 గొప్ప నా వలవంతఁ - జెప్పిచెప్పి!

అదియటులఁ గాని యెడ్చినేమి - యాదు నేను!
 మరియు బ్రతుకుటయో మొండి - మొరడువలెను!
 కాదు మనియెద నింక నీ - మీఁదనేమి!
 యగును నాపని నానాట - నరుగుటకద॥

155

గీ॥ జగముతో జోలి నాకుఁ గ - లుగుటవలన!
 నామనసు దిట్టపడఁగ నిం - తవఱకై న!
 నిల్వఁజాలితఁగాని న - నిడిచి యన్నె!
 మెఱుఁగని చెలి నా యెడఁ బాటు - నెట్లుసెఁచు॥

156

గీ॥ పిల్లవాని నెవరికై నఁ - బెంచనిచ్చి!
 యకట నను జూడఁగల్గెడు - నాసదౌఱఁగి!
 నా గరిత నా మనుగడపు - నాదిపాదు!
 బలిమిచేత నునుఱులెడఁ బా సెనేమి॥

157

క॥ కానియెడ న్మగవాలక!
 మూని మగువ లోన మిగుల - నుడుకుచు నే నెం!
 దై న నగపడుదునోయని॥
 తానూళ్ళప్పల్లెలందుఁ - దలడిలు నేమో॥

158

గీ॥ తలిరుటడుగులలో ముండ్లు - దగిలెనేమో!
పసిడి మేనెండతాకున - బడలెనేమో!
పట్టుకుత్తనికురు లట్ట - గట్టెనేమో!
నా కనుల పండువింకగా - వర బడదేమో!

159

నీ॥ నిను తెప్పపాటైన - గనుకున్న నోర్వని -
కన్నులు కాయలు - కాయవలసె!
నీమాటలనని - తే విననేరని -
ములుచచెవులు చెట్లు - మొలువవలసె!
నీదూ పేర్చవిగొంట - నిముస మేనియు మాన -
నట్టి నాలుక గడ్డి - కట్టవలసె!
గడియ సేపయిన ని - శ్నెడసి నీరగుచుండు -
గుండె జల్బండయై - యుండవలసె!

కటకటా నాదు మేల్మి బం - గారుజొమ్మ!
నా శ్రుతుకుపట్ట యెచటను - న్నాచొ వాలు!
కన్నుగవ నీరు వరదలు - కార్చుచెట్లు!
కుందుచున్నాచొ యివుడున - న్నందలంచి॥

160

ఆ॥ విన్నబోయి యిట్లు వెత - చెందు శాశాట!
సారి మోముగొంచి - జాలి మించి॥
అవుడు రాచకొమరు - డచ్చెలికానికి!
దలపు మఱియనట్లు - పలికెనిట్లు॥

161

ఆ॥ అయ్య యింకమీద - హాయి మనకుగల్గు!
నంచు గుఱుతు చెప్ప - నాకసంబు!
వేడిగాడ్పు వేస - విన్నాసి చల్లని!
మబ్బుగ్రమ్ముచున్న - మాడ్కిగంటె!

162

సీ॥ తొలితెల్ల కొండల - వలెనున్న మొగులులు -
 గొప్పలై నీలిరం - గులఁదనరెచ్చి
 మాదిపింజెలలాగు - దొడ్డమబ్బుల నేకి -
 కరువలిపటపులు - గా నొనరెచ్చి॥
 వెండిచబుకుఁ ద్రిప్పి - వేసిన యట్టులు -
 మెలుముతోడుత బెద్ద - యులుముప్పుటై
 నేలఁగమ్మనితావి - నెగడించు చందంద -
 వలుదలై లెక్కచి - న్కులు మొదలిడె॥

మింటికి న్మంటికిఁదటచు - మీట వాన
 దారలను తీఁగెలబిగించి - యాటవ వడి
 వీణెవాయించు నెటజాణ - గాణమాడ్కి
 నందముల గుప్పి గాలి పా - డందొడంగె॥

163

గీ॥ వంగియక్కున నొకచిటు - తరి గదించి॥
 చూడు వచ్చెడు నెనతొ యీ - మేడదరికి
 జడిసి పిల్లకు టెక్కలు - చాటుచేసి
 పట్టనకుఁ బర్విడెడు కోడి - పెట్టవలెను॥

164

క॥ అనుచున్న మదిఁద్రదిప్పగఁ
 గనుఁగవ నగపడఁగనీక - క్రమ్మిననీటిన్
 మునికొంగునఁ దుడుచుకొనుచుఁ
 గనుఁగొని యా బాటసారి - కడు న్నబమునన్॥

165

గీ॥ లేచి నిలిచి నిదానించి - చూచి కేలు
 దోయి తట్టుచు నెగురుచు - దొడ్డనోట
 నదిగొ నాదాది నాయయ్య - యిదిగొఁగంటి
 ననుచు నెదురేగ నేస్తున - కబ్బరముగ॥

166

- ః॥ అప్పుడు దాదియు నాతనిఁ
జప్పునఁ బరికించి పోల్చి - సరగ ననియె మా!
యప్పా నీబిడ్డండిదె!
యొప్పుగ నీయాలు నిచట - నున్నది సుమ్మా!
167
- ఆ॥ ఇచటి రాచకూతు - రెంతయుఁ గూర్మితో!
మమ్ముఁ బెంచుచుండె - మా మొఱ విని!
వెదకివెదకి విసికి - సొదఁజొత్తునంచు నీ
పడఁతినేడుగట్టి - పట్టుబట్టె॥
168
- ఆ॥ పాలు పొంగుచూపి - పైమూత లుబికించి
పడెడు పోల్కిడెంద - ముడికి నిదుర
కైన నుబ్బి కనుల - యందు నీరై పొర్లుఁ
జెలియ వంత యెంత - చెప్పుదాన॥
169
- గీ॥ ఇచట బుడుతనికి న్జల్లి - యిడుచు నేను!
దిరుగఁజప్పునఁ బెన్నాన - గురియఁజొచ్చె
అంత బిఱబిఱ నీమేడ - చెంతఁజేరఁ!
గంటఁబడినావు మానోము - పంటవలెను॥
170
- క॥ అని చెప్పినఁ దత్తటపా!
టు నెమ్మి యిబ్బరమతఁడు క - డున్గని తన మే!
ల్పినిపించు మనుచు నద్దా!
ది నాలికడకంపి చేరఁ - దీసి కొడుకనిన్॥
171
- ఉ॥ అక్కునఁజేర్చు ముద్దిడ న - హాయని ముచ్చలలూరుఁజిన్ని నా!
చక్కనితండ్రి నిన్నెడయఁ - జాలితినే యని కంటనీరిడు!
న్జక్కెర వెట్టు మచ్చికనొ - నర్చుఁ గురుల్కుడుచు న్నగించు న!
ముక్కనిపించు విద్దియములొడఁగఁజేసెడు మాటిమాటికిన్॥ 172

ఆ॥ బాటసారి యంతః - బట్టజాలని వేడ్కఁ
జెలఁగి సంగడిని - చేతికిఁదన
యనుఁగుఁగొడుకునిచ్చి - యడఁకువ పెంపార
నొసటఁగేలు మోడ్చి - నుడివెనిట్లు॥ 173

గీ॥ మిగుల నట్టేట గ్రుక్కలు - మ్రింగుకొనుచు
నట్టే కొట్టుకొనెడుపట్ల - పట్టునిలుపు
నడుగు నీయయ్యగా నొడ్డు - నందుఁజేర్చు
నోడగా నీవు నన్నుఁగా - పాడినారు॥ 174

ఉ॥ ఇంచుక వాండ్రనై నఁదమ - కెక్కుడుగాఁగనుచుండు కోర్కె కా
సింఛక కొల్చుకొం ద్రిడుమ - చేసిన వారల కేని మాటుచె
ల్లించరు కల్లలెన్నఁడు గ - డించరు మిక్కిలికూర్మియెల్లెడం
బెంచుదు రేల్నవారలిక - మిమ్ముఁదలంచినఁగీడులంటునే॥ 175

ఆ॥ మునుపు నీటిలోన - మున్గి మూపితి యాడ
కున్న మాడ్కి నిడుమ - లొందుచుంటి
ఇపుడు పైకిదేలి - న పగిది మీప్రాపు!
వలన మించి మంచి - బ్రతుకుగంటి॥ 176

ఆ॥ అనుచుఁ బల్కుఁగ విని - యా రాచకొడుకనె
సంగడిఁడ యింత - సంతసంబు
మనకు సమకుటుటకు - మా యయ్యకత మత
డొర మాటు వేలు - పనఁగవచ్చు॥ 177

గీ॥ అయ్య నీయాలుకాఁబోలు - నదిగొ నచ్చు
చుండె నిరుదట్లఁ జెలువల - నొప్పవమిటి
ఘోరియంతరువందు నే - మెలఁగుచుందు
మించి మీరిచ్చటన్నచ్చు - టించుకొనుఁడు॥ 178

క॥ అని రాచపట్టి చనె వె!

ల్లును వెన్కొనుచందమామ - కొమరున దాది॥

న్మునుకొని తనయిల్లాల్లా॥

గనుఁగొని యాబాటసారి - కనుపండువుగాన్॥

179

గీ॥ పిదప నయ్యాలు మగలు పె - నేడ్కనొండ్కొ!

రువుల కౌఁగిళ్ళతో బద్ది - డవుగఁ జొక్కి!

నంతఁ బెనిమిటితోడ నా - యతివ పలికె!

జాలి నునుసిగ్గు - కన్దవమేళగింప॥

180

క॥ నీ కౌఁగిటఁబడు నాదట!

చేకూరు ననుకొనలేదు - చీకటిగా నిం!

దాక నగపట్టె నంతయు!

నాకలి నిద్దురలు దవ్వు - లయ్యెన్జమ్మి॥

181

గీ॥ ఆసయు న్సందియము డెంద - మందుఁబెనయ!

నెంతయో యోచి- తుదకిను - మంతయైన!

ముందు తెరుకునయగపట్ట - మిం దెగించి!

చిచ్చు చొరఁబాటనుంటి ని - క్కచ్చితోడ॥

182

గీ॥ అనుచుఁబత్కెడు మగువ న - క్కునగదించి!

కురులు దువ్వుచు ముద్దులు - గొనుచుఁబాట!

సారి యనె వేల్పు నెమ్మి నో - చాన మనకుఁ!

దెరలె నిక్కట్టులెల్లనా - తెరవువినుము!

183

నీ॥ అపుడట్లు మున్నీటి - యందుఁ బెన్నాలికిఁ-

దలఁపిల్లు నోడచా - పలను డించఁ!

జని మెట్ట తాకునఁ - జప్పనఁ ద్రుళ్ళిపైఁ -

బడితి నేమని చెప్ప - వాడఁ బిదప!

మున్గితేలుచు నదే - మూలకోకొట్టగఁ -
 బడి యొకంతటఁ దెల్పి - వడసి యొడ్డు|
 చేరితినని పోల్చి - చేతులున్దాళ్ళు మె -
 ల్లనఁగూచుకొని లేచి - నిను దలంచి|

దేలబ్రతికితినని యేడ్చి - యేడ్చి సూది|
 కొండమీఁదు నొకతేని - దండకరిగి|
 వాని నగరున నీదుచే - వ్రాలు చదివి|
 మంచి నోమున నిన్ను గ్ర - మ్మఱఁగలసితి||

184

పడఁతీ వెనుకటి వంతల|
 కడలవలదు మనకు హాయి - నందించిన రా|
 కొడుకదె నడతెంచెడు సఁ -
 దడితో నేనచటికేగె - ద నని పలుకుచున్||

185

౪౧ వడివడి నేగి యిట్లనియె - బాపురె యేలిక వేడ్కలెవ్వియో|
 పొడమినయట్లు తోచెననఁ-బొంగుచు రాకొమరుండు సెప్పెని|
 క్కడి మన యక్కఱిల్పొసఁగె - గాంచితి మామ నతండు నాకొ
 డంబడి తనకూతునిచ్చుటకు-మాటనొసంగెను జుమ్మి నెయ్యుఁడా||

౪౨ నన్నుఁబోలువాని - నా మామ వెదకియు|
 గాంచలేక యిట్లు - కట్టనడియె|
 వేలు నడతలగుటఁ - బెండ్లి మా నగరున|
 సలుపుకొనఁగ సెల వొ - సంగినాఁడు||

౪౩ అనుచు నతఁడు పల్కు - నంతఁజెలుల్పొట్ట|
 గొల్పుచుండఁ బెండ్లి - కూతురరుగు|
 దెంచె హొయలుమీఱ - దివ్వెలయందునఁ|
 దనరు మేటి తెలి మ - తాబువలెను||

188

క॥ అప్పుడడుగులు న్దడఁబడఁ
గుప్పునఁ బూఁదావులీను - కొప్పునడల సి!
గొప్పుఁ బసినాటి చనవున!
నప్పుడఁతుక మగనికేలి - నంది బితానన్.

189

గీ॥ ముత్తెపుఁ జిలునగవు మొల - కెత్తుచుండఁ
జీకటి మెలుప వాల్చుపు . చిమ్ముచుండఁ
కుల్కు తల్కులఁ బయ్యెద - కొంగు సరదు!
కొంచు బావా! యనుచు - బల్కరించునంత॥

190

నట్టువు! పొంగుచు మేనుగగుర్పొడువన్దమి - పొదలఁగఁ బువువిలుతుని
వలె రా!

సింగుఁ మైమఱపుంగొని చెంగటి - చెలులఁగనుఁగొనక

కవుఁగిలిలో

నం గిడియించి తనుం గడుమద్దిడ - నగి చెలి పెనఁగిఁజలు

నటు క!

న్నంగవ తార్పులఁబయ్యెద జాల్పుల - నుఁబలునఁజునెఱపెఁ
జెలువముగాన్॥ 91

గీ॥ ఇట్లు బులుపుమున్నీటిలో - నీఁదులాడు!
వారిఁదోడ్కొని యాబాట - సారి కడలి!
దాఁటి కొన్నాళ్ళకు న్దన - మేటిసంగ!
డీని నప్పెండ్లికొడుకు తం - డ్రనిగని యనె॥

192

క॥ తేడా కను నీకొడుకు!
న్గోడలిని స్వీరె నాదు - కోమలి బుడుతల్!
నేడు మొద ల్నివారము!
వేడుకతో మమ్మునింకఁ - బెంచఁగవలయున్॥

193

ఆ॥ అనఁగఁజేడు వలికె - నా బాటసారితో॥

మీరు మేముకలసి - మెలసి హాయి॥

చెలఁగ మనుదమింకఁ - గలకాలమొక్కటి॥

యగుచుఁ బాల నేయి - యలరుమాడ్కి॥

194

చ॥ అనవిని బాటసారి కడు - హాయిగ నంతటనుండి కోరిన॥

ట్లనయముఁ దన్నిమీర జగ - మంతయు నొక్కటఁదానయైన తీ॥

రున నెదురెందునన్దనక - క్రొత్తతనర్పుల నిచ్చలందుచు॥

స్మనుగడ రేవుమాపులొక - మచ్చున నెల్లెడ మెప్పుపొందెడున్॥

శ్రీ నారాయణ వాస

జీవిత పరిచంగము

- 31-8-1884 జననము (రక్తాక్షి శ్రావణ విహార చతుర్థి).
- 1886 శివరాత్రి - స్వప్రజ్ఞయా భాగవత విహారమున గ్రహణము.
- 1874 సంగీతాభ్యయార్థము వాసా సాంబయ్యగారితో దొడ్డిరి ప్రయాణము.
- 1875 తలిదండ్రులతో కాలినడకను జగన్నాథ యాత్ర.
- 1877 సింహచలయాత్ర - పిళ్ళయోగము.
- 1880 విజయనగరములో ఆంగ్ల పాఠశాలా ప్రవేశము.
- 1883 హరికథకావతారము - విజయనగరము పేణుగోపాలస్వామి లలియములో ప్రథమ కథాగానము - 'ప్రభువచరిత్ర' రచనము.
- 1884-85 ఉత్తరదేశమున హరికథా యాత్ర-ఉత్తరమున ఒక్కరాత్రిలో 'అంబరీషచరిత్ర' హరికథారచన, మరునాడయే ప్రదర్శనలోకనాథము గ్రామమున మొట్టమొదటి సంగీత సాహిత్యష్టావధానము.
- 1886 మైట్రిక్యులేషను పరీక్షలో ఉత్తీర్ణత - విశాఖపట్టణమున రెండు నెలలలో పండ్లరెండు హరికథలు - విజయనగరములో విక్టోరియారాణి జూబిలీకి ప్రభుత్వాహ్వానముపై హరికథాగానము-గజేంద్రమోక్షణ' రచన - వివాహము - పీఠావాదానాభ్యాస ప్రారంభము.
- 1886-88 విశాఖపట్టణమున F. A. చదువు - ఖాసింకోట జమీందారుగారిని రెండు హరికథలు చేసి మెప్పించి స్కాలరుషిప్పు సంపాదించుట - విశాఖలో 80 హరికథలు - ఆల్లివరము జమీందారు హావేలీలో అనేకావధానములు - పితామహ రాజ సన్మానము.
- 1888-89 వాటసారి కావ్యరచన - కాకనాథ నాటక సమాజము వారికి కాళిదాస 'విక్రమోర్వశీయ' రూపక ప్రదర్శన శిక్షణ - రాజపాత్రధారణ - బందరులో టికెట్టు పెట్టి సంగీత సాహిత్యష్టావధానము - కొందరు సంగీత విద్వాంసులకు శృంగభంగము చేయుట.

- 1890 దంభపుర ప్రహసన రచన - సారంగధర నాటక రచన - గంజాము మండల పర్యటన - ఉర్లాము బుకులాము లందు హరికథాగానము.
- 1891 మార్క్సండేయ చరిత్ర రచన.
- 1894 స్వీయచరిత్ర రచన-మదరాసులో రామ్ బహదూర్ పనప్పాకం అనందాచార్యులవారి నివాసమున హరికథా గానము - 25-8-94 న బెంగుళూరులో మైసూరు ప్రభువుముందు సంగీత కాలక్షేపము, హరికథాగానము-తథాపి సత్కారము.
- 1895 మైసూరు ప్రభువుచే దసరా దర్బారులో ఘన సన్మానము - అనంద గణపతిగారి ఆదరణ-సత్కృతి, సూర్యనారాయణ శతకముల రచన- భాసింకోట కోటలో హరికథాగానము, తిరుపతి వెంకట కవులర్గాఘ.
- 1898 ప్రహసనచరిత్ర రచన, (అప్పటికి రుక్మిణీకల్యాణ. హరిశ్చంద్ర చరిత్రలు. బ్రీక్లష్టజననము సంస్కృత హరికథ విరచితములు).
- 1900-1901 ఉర్దూ పార్శ్వ అరబ్బీ భాషల అభ్యాసము,
- 1902 భీష్మచరిత్ర, సాహితీ చరిత్రముల రచన.
- 1903 ఏకైకకృత్రిక సాహిత్య జననము.
- 1904 ప్రత్యేకాహ్వానముపై బెంగుళూరు దక్షిణాత్యగాయక మహాసభలలో రుక్మిణీకల్యాణ హరికథాగానము-అందు దక్షిణామూర్తిపిళ్లై అను మార్దంగికునటు గుణపాఠము - కాకినాడ సరస్వతీ గానసభా స్థాపనము. (నాటినుండి 1942 వరకు ప్రతియేట తత్సభా ప్రారంభోత్సవము వాసుగారి కథాగానముతోనే ప్రారంభమగుట ఆచారము).
- 1905 మాతృ వియోగము.
- 1908 భంగు వ్యసన త్యాగము - ముకుంద, శివ శతక మృత్యుంజయాష్టక రచన.
- 1910 'తారకమ్' అను సంస్కృత ప్రబంధరచన - జర్మన్ ప్రొఫెసర్ గిల్డ్విరు కృత శ్లాఘ.
- 1911-12 రాజమహేంద్రవరమున వీరేశలింగము పంతులుగారిచే నవరత్న భుజ కీర్తిప్రదాన సన్మానము.
- 1912-13 విజయనగరమున రీవా సర్కార్ చే సన్మానము.

- 1913 కాశీయాత్ర - అలహాబాదులో జానకీబాయి మెప్పు - కలకత్తాలో 'శ్రీకృష్ణజననము' హరికథ - విశ్వకవి రవీంద్రుని ప్రశంస.
- 1914 బందరులో పీఠావాదన ప్రజ్ఞకు చల్లపల్లి ప్రభువులచే గుండపెండేర సన్మానము - కాశీ శతక రచన - (1908-1914 సం॥ల నడుమ దేశమున పలుతావుల హరికథా కాలక్షేపములు, ఘన సన్మానములు.)
నూజిపీడులో గజారోహణ, నందిగామలో బ్రహ్మరథ సన్మానములు.
పంచతాళప్రజ్ఞ పరిధించి సుబ్రహ్మణ్యయ్యరు వీరఘంటా వలయమును విప్పించి, పంచముఖీ పరమేశ్వరు డను బిరు దందుట.
- 1916 భార్యా వియోగము - యథార్థ రామాయణ రచన.
- 1919 విజయరామగజపతి సంగీతకళాశాల ప్రిన్సిపాలు పదవి నధిష్టించుట.
- 1921 రామచంద్ర శతక రచన.
- 1922 పసుమర్తి కృష్ణమూర్తిగారి పార్వతీకళ్యాణ యక్షగానము కృతి పతిత్వము - 'నవరస తరంగిణి' ప్రకటన.
- 1923 కాకినాడ కాంగ్రెసు మహాసభలో హరికథా కాలక్షేపము - సరోజినీ దేవి ప్రశంస లందుట - ఇంగ్లండులోని Empire Exhibition కు భారత సంగీత ప్రతినిధిగా ఆహ్వానము (కాని వెళ్ళలేదు).
- 30-8-1924 విజయనగరములో షష్టిపూర్తి మహోత్సవము.
- 1927 కి ముందు 'వెన్నుని వేయిపేర్ల వినకరి' (విష్ణు సహస్ర నామ సలకీర్తనము) రచన.
- 1927 మదరాసు అఖిల భారత సంగీత పరిషత్పూర్వభోత్సవములో స్వవిరచితములైన 'స్వరాక్షర' కృతులను పాడి ఆచార్య పి. సాంబమూర్తి ప్రభృతుల ప్రశంస లందుట.
- 1928 మదరాసు పుర ప్రముఖుల మహాసభలలో హరికథలు చేసి "ఆంధ్ర దేశ భాషణము"గా ప్రశస్తులగుట.
- 1928 'అచ్చ తెలుగు చలుకుబడి' 'వేల్పుమాట,' 'మొక్కుబడి' రచన - విజయనగరములో నవగ్రహాలయ ప్రతిష్ఠ.
- 1930 'వేల్పువంద,' 'హరికథామృతమ్' ప్రచురణ. 'గౌరప్పపెండ్లి' రచన.

- 1931 గుంటూరులో జరిగిన సప్తమ అఖిలాంధ్ర గాయక మహాసభ కథ్యక్షత - అలక నారాయణ గజపతి ప్రభువుతో నీలగిరి ప్రయాణము-అక్కడ వివిధ సంస్థానాధీశులను గానముచే మెప్పించుట
- 1932 తేది 11-2-32 న కొత్తపేటలో హరికథా భవనమునకు శంకు స్థాపనము - ఉమరుకై యాము రచన, ప్రచురణ.
- 1933 విశాఖపట్టణమున ప్రభల లక్ష్మీనరసింహముగారిచే సన్మానము - రాజా విక్రమదేవవర్మగారిచే “సంగీత సాహిత్య సార్వభౌమ.” ‘భారతీతీర్థ’ సంస్థచే “ఆటపాటలమేటి” బిరుద ప్రదానము. తేది 8-2-33 న విశాఖపట్టణమున జరిగిన యొక సభలో “శృంగార సర్వజ్ఞ” బిరుద ప్రతిగ్రహణము. తేది 9-11-33 న తునిలో బ్రహ్మరథ సన్మానము.
- 1936 సంగీత కళాశాలాధ్యక్ష పదవీ విరమణము - హైదరాబాదులో ఆంధ్ర మిత్రమండలి సన్మానము.
- 19-5-1937 ఇల్లెందు పుర వాస్తవ్యులచే పండిత సన్మానము.
- 1938 సశిష్యముగా రామేశ్వర యాత్ర-పుదుక్కోట తిరువాన్కూరుదర్బారు సన్మానములు-కన్యాకుమారి దర్శనము-“దశవిధరాగనవతి కుసుమ మంజరి” రచనము-చెన్నపురి ఆంధ్ర మహాసభా సన్మానము.
- 2-2-39 బార్పెల్ దొర ‘నోబెలు’ బహుమతి లబ్ధికై ప్రోత్సహించుట (కొని దాసుగా రా ప్రయత్నము చేయలేదు).
- 10-4-39 మదరాసులో మరియొక సన్మానము.
- 1939-43 “సీమపల్కువహి” అను దేశ్యాంధ్రనిఘంటు నిర్మాణము : ఆయు ర్వేద పరిశోధనము-“మన్నిమిన్కు” రచనము; “జగజ్జ్యోతి”-రచన.
- 1-5-43 విజయనగరములో ఆంధ్ర కళాపరిషత్పారంభోత్సవ సభాధ్యక్షత.
- 1943-45 ‘తల్లివిక్కి’ రచన, (లలితాసహస్రనామమునకు దేశ్యాంధ్రవివృతి).
- 1-1945 పదమవదశాప్తి (మనుమనికి మళ్ళాచి రాగా భగవంతుని ప్రార్థించి దానిని తా నాకర్షించుకొని మనుమని బ్రతికించిరని ప్రతీతి).

[పరికల్పన : ఆచార్య యస్వీ జోగ్గాపు]

దాసభారతీ ప్రచురణములు

1. మేలుబంతి : చాటు ప్రబంధము (అనేక పటములతో) పుటలు 280. వెల 12 రూ. సంపాదకుడు : యస్వీ జోగారావు.
2. కచ్చీ శ్రీశ్రీములు : దాసుగారి సర్వకావ్యములనుండి యేర్పికూర్చిన పలుచక్కని పద్యముల సంకలనము. పుటలు 200. వెల 10 రూ. సంపాదకుడు : యస్వీ జోగారావు.
3. వ్యాసశీతము : భాషా సాహిత్యశీవిత సంబంధులగు అనేక విషయములపై విమర్శానాత్మకములు, సృజనాత్మకములు నగు వ్యాసముల సంపుటి - పుటలు 370. వెల 20 రూ. సంపాదకుడు : యస్వీ జోగారావు.
4. నా యెఱుక : దాసుగారి స్వీయచరిత్ర అనేక(పటములతో)పుటలు 450. వెల 22 రూ॥ సంపాదకుడు : యస్వీ జోగారావు.
5. తల్లివిన్ని : లలితసహస్రనామముల పరమార్థ ప్రకాశిక - అచ్చ తెలుగుపద్యములందు వివృతి. పుటలు సుమారు 310. వెల 15 రూ. సంపాదకులు : ఆచార్య శ్రీ ఓరుగంటి నీలకంఠశాస్త్రి.
6. సంస్కృత శతక ద్వయము (కాశీ, రామచంద్రశతకములు - శ్రీ రాంభట్ల లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రిగారి తెలుగు & డాక్టర్ శ్రీ “భాను”గాది హిందీ అనువాదములతో) సుమారు 210 పుటలు. వెల 7 రూ.
7. పంచశతి : (పూర్వనారాయణ, శివ, ముకుంద, సత్యవ్రత, వేల్పు వంద) సుమారు 120 పుటలు. వెల 5 రూ. సంపాదకుడు : శ్రీమాన్ కోగంటి నీతారామాచార్యులు.
8. నూలుగంటి : (నీతికథా మంజూష) సంపాదకుడు : శ్రీ మన్నవ గిరిధరరావు. సుమారు 80 పుటలు. వెల 3 రూ.

9. బాటసారి (పద్యకావ్యము) సుమారు 58 పుటలు. వెల 4 రూ.
10. జగజ్జ్యోతి (భారతీయ సంవిత్సర్వస్వము) (శ్రీ పేరి సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారి క్లుప్తీకరణము) పుటలు 180 వెల 10 రూ.
11. మహాకవి శ్రీ ఆదిభట్ట నారాయణదాస చరిత్రము కృతికర్త శ్రీ యం. వి. ఆర్. కృష్ణశర్మ, పుటలు 220. వెల 6-50 రూ.
12. The Lights of the worlds - An abridgement and translation of the Jagajjyoti, an astounding product of learning and genius of Narayanadas by Sri Peri Suryanarayana Sastri B. A. L. T. (dealing with the Eighteen disciplines of the ancient Indian wisdom with Introduction by Prof. G J. Somayaji M. A. L. T.) 200 pages. Price 10 Rs.
13. సవరసతరంగిణి : షేక్స్పియర్, కాళిదాస మహాకవుల కృతుల లోని కవితాసౌందర్యము, కవితామధురిమ, భావనావైశిష్ట్యములను తులనాత్మకముగా, సవరసముల సమన్వయముతో సాగిన దాసుగారి విశిష్ట గ్రంథమిది. పుటలు 750. వెల 80-00 రూ.

అచిర కాలము లో

14. సారంగధర : ధర్మవరము వారి 'విషాద సారంగధర' నాటకము తరువాత అంతటి బహుళజనాదరణము నందినది దాసుగారి 'సారంగధర'. ప్రాక్ ప్రతిచీ నాటకనిర్మాణ మార్గములను రెండింటిని చక్కగా మేళవించి చేసిన రచన యిది.

